

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**ЕКОНОМІКА, ОБЛІК, ФІНАНСИ ТА ПРАВО: СТРАТЕГІЧНІ
ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**ECONOMICS, ACCOUNTING, FINANCE AND LAW: STRATEGIC
DEVELOPMENT PRIORITIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 2
Part 2**

**21 лютого 2023 р.
February 21, 2023**

**м. Дрогобич, Україна
Drohobych, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**ЕКОНОМІКА, ОБЛІК, ФІНАНСИ ТА ПРАВО:
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**ECONOMICS, ACCOUNTING, FINANCE AND
LAW: STRATEGIC DEVELOPMENT PRIORITIES
IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 2
Part 2**

**21 лютого 2023 р.
February 21, 2023**

**м. Дрогобич, Україна
Drohobych, Ukraine**

УДК 33

ББК 65

Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Дрогобич, 21 лютого 2023 р.): у 2 ч. Дрогобич: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. 63 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації» з:

HUSPOL s.r.o.

Вінницький національний аграрний університет

Вінницький технічний фаховий коледж

ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

ВСП «Ладизинський фаховий коледж ВНАУ»

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Державний податковий університет

Державний торговельно-економічний університет

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Донбаська державна машинобудівна академія

Донецький національний університет економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Запорізький національний університет

Інститут агроекології і природокористування НААН

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Львівський національний університет імені Івана Франка

Львівський університет бізнесу та права

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Національний університет «Львівська політехніка»

Національний університет «Одеська політехніка»

Національний університет «Одеська юридична академія»

Національний університет біоресурсів і природокористування України

НТУ «Дніпровська політехніка»

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ПВНЗ «Нікопольський економічний університет»

**Первомайський навчально-науковий інститут Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова
Сумський національний аграрний університет
Уманський національний університет садівництва
Університет економіки та права «КРОК»
Університет митної справи та фінансів
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань економіки, обліку, фінансів та права.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: світового господарства і міжнародних економічних відносин; економіки та управління національною економікою; економіки та управління підприємствами; продовольчої безпеки та екологічної політики в сучасному світі; економіки сільського господарства і АПК; економіки торгівлі та послуг; економіки промисловості; економіки природокористування; підприємництва, торгівлі та біржової діяльності; інновацій та інвестиційної діяльності; туризму та готельно-ресторанної справи; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; фінансів, банківської справи, страхування; математичних методів, моделей та інформаційних технологій в економіці; маркетингу; менеджменту; публічного управління та адміністрування; цивільного права та процесу, сімейного права, житлового права, міжнародного приватного права; трудового права та права соціального забезпечення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 11. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА SECTION 11. TOURISM AND HOTEL-RESTAURANTBUSINESS	8
<i>Москвічова О. С.</i> СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ТУРИЗМІ.....	8
<i>Романуха О. М., Кошеленко О. С.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ СЛУЖБИ ПРИЙОМУ ТА РОЗМІЩЕННЯ.....	10
СЕКЦІЯ 12. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ SECTION 12. ACCOUNTING, ANALYSIS, AND AUDIT	13
<i>Білорус М. О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КРАЇНАХ ЄС	13
<i>Шерстюк О. Л.</i> ОБЛІКОВЕ ВИЗНАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	16
СЕКЦІЯ 13. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 13. FINANCE, BANKING, INSURANCE	18
<i>Григораши О. В.</i> ВАРТІСТЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	18
<i>Єлецьких С. Я., Петрищева К. Г.</i> МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	19
<i>Сочінська М. В.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ.....	22

Тихий О. Г.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАРУБІЖНИХ БАНКІВСЬКИХ
ГРУП В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 23

Улянич Ю. В.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ 25

Федун І. В.

РОЛЬ ТА ВПЛИВ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКІВ НА
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ..... 27

Цуркан О. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ТА МОЖЛИВІСТЬ
ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ 28

**СЕКЦІЯ 14. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ
SECTION 14. MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND
INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS..... 31**

Перетяцько А. І.

МОДЕЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В ІТ-СЕКТОРІ УКРАЇНИ 31

Червак-Смерічко О. Ю.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ: ЕКОНОМІЧНІ
(ДІЛОВІ) ІГРИ 33

**СЕКЦІЯ 15. МАРКЕТИНГ
SECTION 15. MARKETING 35**

Дьячук І. В.

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ НА
ПІДПРИЄМНИЦТВО..... 35

**СЕКЦІЯ 16. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 16. MANAGEMENT..... 37**

<i>Акулюшина М. О., Лук'ячук О. М., Панченко М. О.</i> БРЕНДИНГОВА СТРАТЕГІЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ НА ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	37
<i>Барган С. С.</i> УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ КОЛЕКТИВОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	39
<i>Перкова М. В.</i> ЗАДАЧИ РЕКРУТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	40
<i>Пономаренко О. С.</i> РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	43
СЕКЦІЯ 17. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ SECTION 17. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION.....	46
<i>Добровольська К. Л.</i> ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	46
<i>Жадан О. В.</i> ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	48
<i>Меркотун Г. Г.</i> ЕКОНОМІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ.....	50
<i>Ткач Т. А.</i> КОНЦЕПЦІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ	52
<i>Шевченко Л. Г.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	54

**СЕКЦІЯ 18. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО,
ЖИТЛОВЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
SECTION 18. CIVIL LAW AND PROCEDURE, FAMILY LAW,
HOUSING LAW, INTERNATIONAL PRIVATE LAW 57**

Рудько Д. О.

ТЛУМАЧЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ. ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО 57
СУДУ.....

**СЕКЦІЯ 19. ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
SECTION 19. LABOUR LAW AND SOCIAL SECURITY LAW 62**

Кузнецова Ю. В., Терстух А. Р.

НОВЕЛИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО 62
СТАНУ

УДК 338.48

Москвічова О. С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму
Національного університету біоресурсів і природокористування України

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ТУРИЗМІ

В умовах зростання інтенсивності виробничо-господарських процесів, безперервних змін та потреби в інноваціях, зростає роль і значення маркетингу, в т. ч. і у сфері надання туристичних послуг, де результативний і одночасно ефективний маркетинг можливий за точних критеріїв оцінки ситуації, що склалася. З посиленням конкурентної боротьби, підвищенням вимог клієнтів до турпослуг, дедалі більше туристичних підприємств освоює маркетингові технології.

Стратегічний маркетинг за своєю сутністю є інноваційним. Його рішення вибудовуються на основі всебічної діагностики проблем та концептуалізації запропонованих рішень.

Стратегічний маркетинг – це систематичний та постійний аналіз потреб ключових груп споживачів, розробка концепцій ефективних товарів та послуг, які забезпечують конкурентну стійку позицію на ринку туристичним підприємствам» [1]. Оперативний маркетинг найбільш утилітарний і спрямований на організацію збуту, продажу та політику комунікації для інформування потенційних покупців щодо відмінних якостей товарів та послуг, при зниженні витрат на збут [1]. Обидва підходи до маркетингу доповнюють одне одного і втілюються у єдиній маркетингової політиці туристичної фірми. Якщо використання методів тактичного маркетингу дозволяє ефективно вирішувати поточні завдання реалізації турфірмою товарів та послуг, забезпечуючи цим короткострокову комерційну рентабельність її діяльності, то стратегічний маркетинг здатний виробити довгострокову перспективну програму з урахуванням стану та динаміки всіх компонентів ринку.

На відміну від тактичного маркетингу, стратегічний маркетинг є комплексом технологій, що забезпечують прогнозування, формування, задоволення, стабілізацію та розширення попиту на товари та послуги за допомогою аналізу та обліку макротенденцій, характерних для широкого кола соціальних, культурних, економічних, політичних явищ, вивчення реального та потенційного образу майбутнього споживача, ринку, середовища та формування цього образу.

Аналіз практик провідних турфірм показує, що із застосуванням технології маркетингу на підприємстві забезпечується системний підхід до реалізації турпродукту та послуг за рахунок: комплексного вивчення довкілля та прогнозування ринку; розроблення довгострокової стратегії маркетингової діяльності, включаючи її цілі, завдання, ресурси, механізм практичної реалізації, забезпечений в організаційно-управлінському, матеріальному, фінансовому та технічному відношеннях; планування виробничої політики, виходячи з вимог ринку та її ресурсів; реалізації спеціальних заходів для формування попиту, просування і

стимулювання збуту турпослуг. Нині процес впровадження маркетингових технологій у туристичну галузь має суперечливий характер.

По-перше, багато туристичних підприємств усвідомлюють перевагу маркетингу, який є реальним механізмом та умовою успішної діяльності на ринку в ситуації гострої конкурентної боротьби. Стимулом до освоєння маркетингових технологій є ситуація, що складається на турринку. Вона характеризується інтенсивним розвитком туристичного ринку (внаслідок економічної незалежності його суб'єктів, швидким фондообігом, комерційною привабливістю даної сфери бізнесу), загостренням конкурентної боротьби в деяких секторах ринку та незаповненістю багатьох ринкових ніш, високою невизначеністю макросередовища.

Таким чином, ситуація, що складається на туристичному ринку, вимагає освоєння маркетингових технологій, які здатні забезпечити підприємствам стійкість попиту за рахунок визначення «свого» сегмента ринку, пошуку нових напрямків діяльності, проектування нових видів турпродукту, просування товару, формування «свого» споживача.

По-друге, впровадження, адаптація та розвиток маркетингових технологій у туристичній галузі гальмуються факторами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, і насамперед недоліками маркетингу, які виявляються в наступному:

а) аналіз та результати маркетингових досліджень, практичних заходів носить довгостроковий характер. Тому підприємства не завжди готові витратити кошти на заходи, які не завжди можуть окупитись і не обіцяють безпосереднього прибутку.

б) організація стратегічного маркетингу та проведення маркетингових досліджень потребує великих фінансових витрат, які непосильні для невеликих турфірм. Фінансовий аспект маркетингу є одним із головних факторів, що перешкоджають впровадженню цієї технології у сферу турбізнесу.

Суб'єктивний чинник, що уповільнює розвиток маркетингу у туризмі, залежить від негативного ставлення щодо нього із боку керівництва підприємства (вони орієнтуються на інші засоби, форми і методи конкурентної боротьби, власний життєвий досвід, інтуїцію).

Дані тенденції та проблеми істотно змінюють завдання та технології маркетингу. Сьогодні вивчення попиту вже не є ключовою підставою для визначення стратегії фірми. Сенс маркетингу полягає у формуванні споживача, орієнтованого на відпочинок у будь-який час року, що відрізняється стійкою мотивацією до споживання турпослуг, у розробці турпослуг інноваційного характеру. На зміну політиці витіснення конкурентів шляхом зниження цін та «злиття» приходиться стратегія «виявлення та заповнення ніш ринку». Це диктує необхідність підвищення якості послуг, розробки принципово нової номенклатури пропозицій, які не мають аналога на ринку.

Список літератури

1. Білик М.Д. Стратегічне управління та стратегії підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. №4. С. 143–148.
2. Мельник Д.Л. Маркетингова стратегія підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. №3. С. 213–219.
3. Stoian O., Polozova T., Didenko E., Storozhenko O., Moskvichova O., 2018. Strategies of interaction with a consumer within the marketing product policy, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, vol. 6(2), pages 1018-1027, December.

УДК 640.4

Романуха О. М.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і бізнесу
Донецький національний університет економіки
та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Кошеленко О. С.

студент I курсу магістратури
спеціальності готельно-ресторанний бізнес
Донецький національний університет економіки
та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ СЛУЖБИ ПРИЙОМУ ТА РОЗМІЩЕННЯ

Протягом останніх років більшість сфер людської діяльності зазнали відчутних змін, особливо це торкнулось бізнесу. В нових реаліях опинилась й готельно-ресторанна сфера. Спалах вірусу COVID-19, загострення військового конфлікту на території України та пов'язані з ним обмеження стали ударом для світового та українського готельного ринку. Для його збереження, готельному бізнесу довелось трансформуватися та впроваджувати інновації технології. Інноваційні технології в готельному господарстві можна розподілити за змістом на наступні: інформаційні; організаційно-управлінські; технологічні та технічні. Вони активно спиралися на поширення у роботу інтернету, соціальних мереж – як комунікативних майданчиків, інтеграцію сервісів онлайн-бронювання, технічних засобів на основі штучного інтелекту, доповненої реальності, використання голосових помічників, Блокчейн, нейроінтерфейсу, біометрії та розпізнавання осіб [2, с. 12; 3, с. 140].

Поширення даних новацій в роботі служби прийому та розміщення мало важливе функціональне та репутаційне значення. Дана служба є обличчям закладу, адже гість першим чином взаємодіє з персоналом цієї служби. Працівники надають інформацію про готель, здійснюють бронювання місць, забезпечують поселення, оплату послуг. Важливим для працівників даного підрозділу володіти комунікативними основами, культурою обслуговування гостей. При обслуговуванні гостей використовуються наступні принципи мовного впливу: доступність, асоціативність, експресивність, сенсорність й інтенсивність. Інформація має бути доступною, сучасний співробітник контактної зони готелю повинен звернути увагу на соціальну приналежність клієнта. Виходячи з того, він і повинен будувати своє мовлення, обираючи відповідні фрази. Важливою є експресивність працівника контактної зони, його міміка, жести. Поява емоційного штучного інтелекту – Emotion AI дала можливість комп'ютерам за допомогою алгоритмів розпізнавати й інтерпретувати людські емоції, відстежуючи вирази обличчя, мову тіла або мовлення. Даний модуль інтегрують в камери та ПК і використовують як в банках, магазинах так і готелях. Інформація з камер передається на комп'ютер, що дозволяє працівникам контактної зони відразу розуміти психічний, емоційний та фізичний стан гостя. На основі таких даних служба прийому та розміщення підбирає оптимальну стратегію спілкування. Данна технологія використовується в VIP готелях.

Пріоритетними напрямками в розвитку служби прийому та розміщення є провадження технологічних новинок: встановлення модулю АРМ портъе; використання нових технологій для інформування гостей, як, наприклад, QR-код; впровадження системи Back-office. Відбувся розвиток та модернізація технологій пов'язаних з максимальним спрощенням реєстрації клієнтів через електронні бази. Оптимізувалась технологія бронювання за допомогою різних платформ як: Airbnb, Booking.com і Priceline. Поява технології самостійної реєстрації як Roomatik та Sezam24 це не тільки тенденції майбутнього, але й економія часу та зручність. Встановлення в готелях кіосків самостійної реєстрації допомагає поліпшити і оптимізувати операції, підвищити загальний рівень обслуговування клієнтів, що заощаджує їм час та робить усі сервіси відкритими. Самостійна реєстрація має багато переваг: зменшення черг на стійці реєстрації; дотримання карантинних вимог щодо щільності перебування людей в одному місці; дозволяє економити закладу розміщення на персоналі та підвищує економічний ефект діяльності готелю. Поширення набувають і так звані інтегровані системи управління. Так використання HMS-Hotel Management Systems дозволяє бачити в реальному часі всі процеси які відбуваються в готелі: від наповненості номерів до часу прибирання [1, с. 177].

Дані нововведення в свою чергу призводять до потреби перегляду переліку спеціалістів забезпечуючи роботу готелів та обслуговування клієнтів. Зважаючи на активне впровадження в діяльність закладів розміщення технічних та інформаційних інновацій можемо вести мову про поступовий перехід на безконтактне обслуговування клієнтів. Популярність онлайн оформлення усіх необхідних паперів зводить роботу менеджера реєстрації до мінімуму. Потреба в менеджерах стає меншою, у той же час зростає попит на ІТ спеціалістів та операторів call-центрів.

Готелі світу вже активно переходять на дані новацій. Найбільше усього сьогодні користуються популярності – роботи. Проте на даний час роботи в закладах розміщення швидше це привабливий маркетинговий експонат для залучення гостей ніж високо-функціональний пристрій. Так у готелі Hilton McLean в штаті Вірджинія в США популярним є робот Конні, який розповідає про послуги готелю. Він поступово модернізується з метою отримання можливості передбачати бажання і питання гостей. За оцінками експертів до 2060х років популярності набудуть роботи-дворецькі. Так уже в готелі The Lola у Новому Орлеані, гостей зустрічає віртуальний адміністратор, а в готелі Sextant вже працюють 10 віртуальних консьєржів.

Серед новацій даного напрямку варто згадати і розвиток VR (virtual reality, віртуальна реальність) і AR (augmented reality, доповнена реальність) технологій. За їх допомогою потенційні клієнти можуть брати участь в віртуальних турах по готелю, що дозволить гостям побачити місце відпочинку заздалегідь.

Дослідження, проведене на базі готелю «Optima Delux» м. Кривий Ріг, щодо оцінки роботи служби прийому та розміщення дало наступні результати. Задоволеність клієнта напряму залежить від того, як його приймуть: вітання, швидкість проведення необхідних операцій (перевірку бронювання, заповнення анкети, передоплату). В готелі до служби прийому пред'являються наступні вимоги: розташування, чистота стійки служби прийому, охайність працівників (зовнішній вигляд та манери). В мережі готелей Reikartz робочі місця служб прийому і розміщення автоматизовані і підключені до локальної комп'ютерної мережі, що полегшує взаємодію між службами і відділами. Процес реєстрації аналогічний як і в

більшості готельних мереж. При попередньому замовленні дані про клієнта вже відомі з заявки на бронювання. Адміністратор уточнює деталі та проводить реєстрацію в системі. Процес реєстрації гостей без попереднього бронювання займає до 5 хв.

Підсумовуючи слід зазначити, впровадження інноваційних технологій в роботі служби прийому та розміщення дуже важливе. Автоматизація більшості процесів дозволяє, як гостю так і службі ефективно розпоряджатися та економити час. Знати про потреби постояльців та швидко на них реагувати. Контролювати процеси в готельному комплексі, ефективно спрямовувати потенціал штату. Не зважаючи на постійні технологічні новинки та апгрейди, що покращують роботи служби важливе місце продовжують відігравати комунікативні навички. Комплекс готельного господарства в першу чергу має сформувати атмосферу гостинності, тому його працівники мають створювати умови для комфортного перебування в готелі, підтримують психологічний клімат своєю поведінкою та культурою мовлення.

Список літератури

1. Агафонова Л. Г., Агафонова О. Є. Туризм, готельне господарство і ресторанный бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання. К. Знання, 2002. 358с.
2. COVID-19 наслідки для бізнесу та дії за умови кризи. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/EY_Survey_results_COVID_19_2.0.pdf
3. Оніщук Н., Корж Н. Вплив пандемії COVID-19 на готельну галузь. Економічний простір. 2020. №156, С. 140-143.

УДК 657

Білорус М. О.

студентка

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Семенова С. М.

к.е.н., доцент

Державний торговельно-економічний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КРАЇНАХ ЄС

Бухгалтерський облік у кожній країні має свої специфічні особливості, які формуються під впливом культурних, історичних, економічних, політичних та інших факторів життя країни. В процесі розвитку економіки та господарських взаємовідносин в кожній країні створюються певні особливості ведення бухгалтерського обліку. Проте, серед різних країн світу простежуються також і спільні особливості побудови системи бухгалтерського обліку та звітності. У світі існують декілька моделей побудови системи бухгалтерського обліку: англо-американська, континентальна, південно-американська, а останнім часом виділяють ще й ісламську та інтернаціональну моделі бухгалтерського обліку [5].

Оскільки України прагне стати членом Європейського Союзу, доцільним буде проаналізувати діючі в окремих країнах членах ЄС моделі бухгалтерського обліку. Більшість країн ЄС користуються континентальною моделлю побудови системи бухгалтерського обліку.

Континентальна модель характеризується сильним зв'язком із банками, в основному через те, що фінансування компаній відбувається не через фондові ринки, а банківським сектором, яким керує держава. Крім того, держава контролює процеси ведення бухгалтерського обліку та формування звітності, пояснюється пріоритетністю завдання держави щодо збирання податків. У країнах, де функціонує континентальна модель, переважає високий рівень конфіденційності фінансової інформації бухгалтерського обліку, залежно від ступеня розкриття якого, державою передбачені певні каральні заходи [7].

Звичайно слід зазначити, що на практиці не існує однакової системи бухгалтерського обліку у різних країн, проте є спільні риси. Їх детальний аналіз може допомогти Україні вирішити проблеми конвергенції з міжнародними стандартами ведення бухгалтерського обліку і водночас знайти методи удосконалення національних.

На принципи бухгалтерської звітності більшості європейських країн значно впливає Європейський Союз. Членство в ЄС вимагає підпорядкування директивам та зміни законодавства відповідно поставлених вимог. Наприклад, за директивою 2013/34/ЄС, компанії повинні надавати звіт керівництва, в якому наводиться об'єктивний огляд розвитку і результатів діяльності компанії та її позиції відповідно до розміру й складності бізнесу. У ньому слід надати опис основних ризиків і невизначеностей, з якими стикається компанія, аналіз

екологічних і соціальних аспектів [1]. В Україні ж, тим часом, серед видів фінансової звітності не передбачено консолідованого звіту керівництва.

Щодо міжнародних стандартів, то завдяки глобалізації система організації обліку в різних країнах прагне загальної уніфікації та стандартизації. На законодавчому рівні більшість країн ЄС прийняли МСФЗ у 2002 році. В Україні міжнародні стандарти були запроваджені у 2012 році, але наразі таку звітність зобов'язані подавати лише ті компанії, які підпадають під критерії, визначені в ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Усі інші компанії подають звітність за стандартами МСФЗ за власним бажанням та при умові, що проінформували про це центральний орган виконавчої влади [2].

Континентальна модель системи бухгалтерського облікує ієрархічною структурою, при якій директиви йдуть «зверху», «знизу» ж надходить інформація, при цьому представники на місцях працюють на державні органи. Континентальна модель характеризується також певною підпорядкованістю нижчих місцевих органів самоврядування вищим. На окремих рівнях представницькі органи можуть взагалі бути відсутніми [4].

Аналіз літературних джерел дозволив виявити особливості організації системи бухгалтерського обліку в різних країнах ЄС [3].

Так, фундаментом системи обліку і аудиту у Франції служить Комерційний кодекс, а ключовою ланкою цієї системи є Національний бухгалтерський кодекс. У даний час бухгалтерське законодавство здійснює Національна рада з бухгалтерії, що створена у 1957 р. Це незалежна організація, яка співпрацює з Міністерством економіки, фінансів і бюджету. Основна мета цієї організації – підготовка норм ведення обліку і форм документів.

Законодавчою основою обліку і звітності в Німеччині є Торговий кодекс. У 1931 р. держава зобов'язала компанії проводити аудиторські перевірки. Визнані кваліфіковані аудитори в 1932 р. об'єдналися у професійну організацію і створили Інститут. В 1961 р. створено офіційний орган контролю за діяльністю аудиторів під керівництвом Міністерства економіки, що проводить реєстрацію всіх аудиторів.

Система обліку в Італії базується на Цивільному кодексі, а також указах Президента Республіки і наказах Міністерства фінансів, що містять, в тому числі, рекомендації професійних організацій. Щодо ведення контролю, то в Італії питаннями впровадження стандартів та їх зміни займається Італійська організація бухгалтерського обліку ОІС (Organismo Italiano di Contabilità), що була заснована ще у 2001 році.

Основним джерелом регулювання бухгалтерського обліку в Данії є законодавчий орган та організація державних контролерів. В Данії регулювання є гнучким і помітна значна роль професіоналів – лідерів бухгалтерської справи, які мають можливість виступати в ролі урядових радників і, тим самим, впливати на відповідні рішення.

В Португалії законодавство у сфері бухгалтерського обліку складається в основному з Торговельного кодексу, загального плану бухгалтерської справи і податкових законів.

В Іспанії бухгалтерське регулювання перебуває у віданні Міністерства економіки і фінансів. Це Міністерство створило спеціальний орган – Інститут бухгалтерів і аудиторів. Ділова активність у країні регулюється нормами Торговельного кодексу і законом про діяльність компаній

Законодавчу базу для бухгалтерського бізнесу у Швеції забезпечують насамперед Закон про діяльність компаній і Закон про бухгалтерську справу. Закон

про бухгалтерську справу передбачив заснування Ради по бухгалтерських стандартах. Цей орган, що знаходиться під контролем Міністерства юстиції.

Отже, в силу глобалізації більшість країн намагаються зблизити правила обліку і цим призвести до єдиного знаменнику стандарти бухгалтерської звітності. Долучення до міжнародних стандартів стане передумовою до відкриття нових можливостей перед бізнесом.

Аналізуючи особливості моделі бухгалтерського обліку слід також наголосити на наявності практично в усіх європейських країнах професійних організацій у сфері обліку. Головна роль професійних організацій у сфері обліку і аудиту полягає в захисті суспільних інтересів, підвищенні актуальності, репутації та цінності бухгалтерської професії, поширенні передового досвіду в цій галузі. Для України вступ до складу європейських професійних організацій з обліку і аудиту є надзвичайно важливим на шляху євроінтеграції [6].

В Україні з метою реформування бухгалтерського обліку і фінансової звітності було узгодження національної системи бухгалтерського обліку з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності. Цей процес розвитку пов'язаний із розширенням зав'язків України у світовому просторі. Ураховуючи те, що система МСФЗ являє собою досить складний і динамічний механізм, її розвиток пов'язаний не тільки з переходом країни на міжнародні стандарти, а і з наявністю сучасної системи аудиту, відповідної інфраструктури ринку (ринок цінних паперів, ринки за видами активів, розвиток системи оцінок), а також зі зміною законодавчої бази [8]. Відповідно, менш розвинені країни не в змозі зараз приєднатися до ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами, що значно знижує їх можливості при веденні зовнішньоекономічної діяльності. Тому актуальними залишаються питання аналізу досвіду інших країн, їх успіху та помилок.

Список літератури

1. Грибинюк Н. (2016). Перенесення вимог директиви ЄС No 2013/34/ЄС щодо консолідованої фінансової звітності до національного законодавства України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/277.pdf>

2. Іванова, Д., Буртова, А., Лободзинська, Т. (2021). Аналіз моделей бухгалтерського обліку Італії та Японії. Перспектива застосування їх принципів в Україні. *Економіка та суспільство*, (32). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-35>

3. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах : навч. посіб. ТНЕУ. 2016. 370 с.

4. Мошковська, О.А., Довганець, Т.О. (2019) Особливості континентальної моделі бухгалтерського обліку. *Матеріали VIII міжнародна науково-практична інтернет-конференція для здобувачів вищої освіти і молодих науковців «Обліково-аналітичне забезпечення системи фінансово-економічної безпеки: інформаційно-комунікаційні технології та антикорупційний менеджмент», 7–8 листопада 2019 року, м. Харків.* <http://eprints.kname.edu.ua/54937/1/%D0%9E-%D0%90%D0%97%D0%A1%D0%A4-%D0%95%D0%91%D0%86-%D0%9A%D0%A2%D0%90%D0%9C202019-174-176.pdf>

5. Пилипенко К. А. (2019). Міжнародні системи та моделі бухгалтерського обліку : ознаки та характеристики. *Інноваційні технології та актуальні питання післязбиральної доробки плодоовочевої продукції як важіль підвищення економічної ефективності : Міжнародна науково-практична конференція.* Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019 р. С. 143-147.

<http://ksau.kherson.ua/files/konferencii/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20222%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf#page=143>

6. Семенова С., Шаповалова А. (2021). Професійні організації з обліку і аудиту в Європі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, 118(5), 93–107. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(118\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(118)06)

7. Сторожук Т.М., Дойонко А.М. (2019). Особливості складання фінансової звітності в країнах «Великої сімки». *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. № 2(19). С. 398–403. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/handle/doc/3657>

8. Товкун Л.В. (2019). Міжнародні стандарти фінансової звітності: особливості впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. С. 272–275. http://www.lsej.org.ua/4_2019/75.pdf

УДК 657

Шерстюк О. Л.

д.е.н., доцент,

провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОБЛІКОВЕ ВИЗНАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Інформація щодо фінансових резервів, що створюється в системі бухгалтерського обліку, має вирішувати низку завдань, які стосуються реалізації основних функцій системи управління: планування, прийняття та реалізація управлінських рішень, контроль та аналітична оцінка їх результатів, регулювання. Виходячи з цього, система бухгалтерського обліку має забезпечити зацікавлених осіб даними, використання яких сприятиме вирішенню відповідних завдань.

Загальні вимоги, які висувуються для реалізації необхідного для цього механізму існуючими концептуальними основами бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо будь-яких показників, в тому числі й тих, які характеризують фінансові резерви та пов'язані з ними господарські процеси, охоплюють низку параметрів.

Насамперед, це стосується ідентифікації фінансових резервів. Це стосується визнання наявності ризиків, реалізація яких, як очікується, призведе до виникнення додаткових витрат. При цьому, як свідчать результати проведеного дослідження, такі втрати можуть мати прогнозований характер, тобто бути очікуваними, так і непередбачуваними, тобто неврахованими суб'єктами управління під час планування діяльності.

Водночас, економічний суб'єкт може прийняти рішення стосовно врівноваження витрат, які будуть понесені в майбутньому, відповідними їм доходами. В контексті зазначеного, стає необхідним прогнозування обсягів таких витрат, часу їх рекласифікації на витрати періоду та капітальні витрати, обґрунтування очікуваного зв'язку між ними та майбутніми доходами.

Зазначене актуалізується, зокрема, на етапі реалізації функції планування, яка передбачає визначення напрямів діяльності економічного суб'єкта протягом певного

майбутнього проміжку часу. Серед іншого, оцінюються обставини, які визначатимуть зміст, характер та обсяг господарських операцій підприємства, їх відповідність стратегічним, тактичним та оперативним планам діяльності, формалізуються цілі, які мають бути досягнуті, оцінюються необхідні для цього ресурси, а також – здатність відповідальних осіб адекватно реагувати на очікувані та неочікувані зміни в середовищі господарюючого суб'єкта.

На етапі прийняття та реалізація управлінських рішень в контексті впливу на фінансові резерви ідентифікація фінансових резервів та операцій з ними передбачає виокремлення з загального переліку подій, які можуть вплинути на необхідність формування резервів, тих господарських операцій, які мають бути виконані в межах впливу на них з боку системи управління (операції, які є звичайними в контексті діяльності економічного суб'єкта або не є такими, виходячи з очікувань та прогнозів). Якщо операції реалізуються в межах звичайної діяльності та можуть бути ідентифіковані як елемент операційної, фінансової та інвестиційної складових, перелік умов, які вимагатимуть створення і, відповідно, визнання фінансових резервів, вже буде підставою для виконання відповідних облікових процедур.

Натомість, обставини, що виникатимуть внаслідок надзвичайних подій, в тому числі непереборного характеру, не можуть бути однозначно формалізовані під час прийняття та реалізації управлінських рішень, тому визнання фінансових резервів в цьому випадку залежатиме, швидше, від сприйняття відповідних ризиків управлінським персоналом. При цьому, факт визнання резерву може бути реалізований не лише безпосередньою «прив'язкою» його до фінансово-господарської діяльності, але й шляхом передачі відповідних ризиків третім особам, наприклад – страховим компаніям.

В цьому випадку сам резерв не буде формуватися самим суб'єктом господарювання, а відповідні витрати будуть стосуватися звичайної діяльності.

Контроль та аналітична оцінка результатів реалізації управлінських рішень полягає у визначенні відповідності їх фактичного значення очікуванням, ідентифікації виявлених відхилень, формалізації та вимірюванню впливу чинників на їх виникнення. Зважаючи на це, під час реалізації зазначеної функції системи управління має бути встановлено, чи дійсно відбулися всі події, наявність яких є безумовною підставою для визнання фінансового резерву в якості об'єкта бухгалтерського обліку та елемента інформації, відображеної у фінансовій звітності.

Водночас, контроль та аналітична оцінка мають забезпечити отримання відповідей на питання, чи був дотриманий попередньо формалізований алгоритм визнання на основі наказу про облікову політику підприємства.

Тобто, мова йде про оцінювання легітимності відповідних заходів, які, зрештою, впливатимуть як на облікову інформацію, так і на зміст рішень, що прийматимуться з їх урахуванням в майбутньому.

В разі виявлення небажаних (з точки зору діяльності економічного суб'єкта) результатів у попередніх періодах суб'єкти управління здійснюють регулювання, тобто вживають заходів, спрямованих на усунення небажаних відхилень в діяльності суб'єкта господарювання. Важливою особливістю цієї функції системи управління є усунення відхилень, що були виявлені під час контролю та аналітичної оцінки.

В контексті зазначеного, можуть бути внесені зміни до політики визнання фінансових резервів, уточнені алгоритми відповідних облікових процедур, а також можуть бути внесені зміни до переліку обставин, які визначаються як передумови для їх здійснення.

Григораш О. В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університет митної справи та фінансів

ВАРТІСТЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Одне з важливих місць у формуванні контингенту здобувачів освіти за кошти фізичних та юридичних осіб відіграє вартість навчання, яка протягом 2020 – 2021 рр. визначалася на основі постанови Кабінету Міністрів України № 191 від 03 березня 2020 р. «Деякі питання запровадження індикативної собівартості» [1].

Для того, щоб оцінити вплив індикативної собівартості на контингент набору, у табл. 2 представлено ЗВО, які мають найбільший набір контрактників на спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Заклади освіти ранжовані відповідно до обсягу набору контрактників (К) у 2019 р. (до запровадження індикативних цін) із зазначенням обсягу держзамовлення (Б) та загального обсягу набору (Набір) здобувачів освіти за денною формою.

Таблиця 2

ЗВО, які мають найбільший набір контрактників за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (бакалавр на базі ПЗСО, денна форма) у 2019 – 2022 рр., осіб

ЗВО	2019			2020			2021			2022		
	Б	К	Набір	Б	К	Набір	Б	К	Набір	Б	К	Набір
КНЕУ	108	134	242	78	193	271	46	240	286	36	166	202
ХНЕУ	33	128	161	23	160	183	11	86	97	19	18	37
ЛНУ	56	115	171	42	198	240	35	190	225	36	121	157
УМСФ	14	113	127	20	78	98	16	60	76	15	53	68
КНТЕУ	53	83	136	23	97	120	11	90	101	10	58	68
ЗНУ (ТНЕУ)	24	68	92	14	129	143	10	127	137	11	97	108
НУ «ЛП»	44	59	103	21	81	102	16	43	59	13	50	63
ОНЕУ	25	54	79	15	53	68	14	49	63	13	22	35
ВТЕІ КНТЕУ	5	53	58	-	24	24	-	28	28	-	42	42
ЧНУ	9	45	54	3	52	55	4	42	46	3	53	56
КНУ	44	45	89	49	44	93	53	43	96	32	41	73

Джерело: складено автором на основі [2]

Дані табл. 1 дають можливість зробити такі попередні висновки:

1. Протягом 2019 – 2021 рр. ТОП-10 закладів вищої освіти України, які є лідерами за набором контрактників на спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» в цілому залишався сталим. Це виші, які спеціалізуються на фінансовій освіті (за винятком НУ «Львівська Політехніка»), та мають високу популярність серед вступників. У 2022 р. показники набору скоротилися, що пов'язано із воєнними діями та загальним скороченням кількості потенційних вступників (випускників шкіл, які з початком війни навчалися дистанційно та вступили до зарубіжних ЗВО). У всіх представлених у табл. 2 ЗВО, відбувається скорочення набору контрактників, особливе зменшення контингенту у 2022 р. характерне для Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (68 осіб у порівнянні з 2021 р.), що обумовлено постійною військовою загрозою, Львівського національного університету імені Івана Франка (69 осіб у порівнянні з 2021 р.), оскільки значна частина населення Західної України виїхала за

кордон на початку військового конфлікту, а також вартість навчання зросла з 24 949 грн. до 27 436 грн. Найбільший «недобір» контрактників у 2022 р. у порівнянні з попереднім роком у КНЕУ імені Вадима Гетьмана (166 осіб проти 240 осіб у 2021 р.). Разом з тим, у Вінницькому торговельно-економічному інституті КНТЕУ (з 2022 р. – ДТЕУ) та у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича контингент контрактників перевищив набір 2021 р., що також пояснюється менш небезпечними умовами у порівнянні з іншими регіонами.

2. До популярних ЗВО вступають дві категорії абітурієнтів: ті, які мають високий конкурсний бал і можуть претендувати на бюджетні місця (такі ЗВО мають значні обсяги державного замовлення, отже, шанс отримати бюджетне місце високий) та ті вступники, які у разі неотримання місця держзамовлення є достатньо платоспроможними для здобуття освіти за контрактом. Так, ТОП-10 закладів вищої освіти України є лідерами за набором і бюджетників і контрактників. У п'ятірці лідерів набору за спеціальністю 072 завжди перебувають київські, львівські та харківські ЗВО.

3. Аналіз співвідношення бюджетних і контрактних місць показує, що протягом 2019 – 2021 рр. питома вага місць за кошти фізичних та юридичних осіб мала тенденцію до зростання в обсязі набору, що обумовлено скороченням державного замовлення. У 2022 р. частка місць за державним замовленням в обсязі набору зростає, але це пов'язано із загальним скороченням набору по ЗВО України.

4. Впровадження норми щодо встановлення ціни не нижче за мінімальну вартість не значно вплинуло на набір престижних ЗВО. До них будуть вступати здобувачі освіти не залежно від встановленої ціни. У разі зниження рівня набору контрактників, ЗВО все одно зможе покрити витрати на їх навчання за рахунок значної кількості бюджетників. Загалом у 2020 р. мінімальна вартість була найвищою у київських вишах (від 20 000 грн.), а у західних областях (Львів, Тернопіль, Чернівці) не перевищувала 17 500 грн., чим і обумовлено встановлення цими закладами освіти цін вищих, ніж мінімальні.

Список літератури

1. Деякі питання запровадження індикативної собівартості : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 191-2020-п. Дата оновлення: 191-2020-п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

2. Зараховані на навчання. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL : vstup.edbo.gov.ua (дата звернення: 01.02.2023).

УДК 336.74:334

Єлецьких С. Я.

д.е.н., професор

завідувачка кафедри фінансів,

банківської справи та підприємництва

Донбаська державна машинобудівна академія,

Петрищева К. Г.

аспірант кафедри фінансів,

банківської справи та підприємництва

Донбаська державна машинобудівна академія

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення фінансової безпеки – складний, багаторівневий процес, головною його проблемою є відсутність єдиного підходу щодо створення механізму, який

дозволить вчасно виявляти загрози, ризики щодо діяльності підприємств та створювати умови якісного та безпечного існування. У сучасних умовах побудова механізму фінансової безпеки залежить від визначення його концепції, розробки та обґрунтування його теоретичних основ

З метою розробки власної концепції механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства розглянемо підходи провідних вчених-економістів стосовно вказаного питання. Так, Автором Ю. М. Петренко «Обґрунтовано, що всі ризики і загрози, які впливають на ФБП (фінансову безпеку підприємств), залежать від фінансових інтересів стейкхолдерів. Реалізація і втілення зазначених інтересів забезпечується за допомогою вхідних та вихідних потоків ресурсів (в тому числі фінансових), які генеруються на основі КСВ (корпоративної соціальної відповідальності) у процесі діяльності підприємств» [1, с. 7]. Погоджуємось із думкою автора, але забезпечення фінансових інтересів стейкхолдерів вважатимемо вторинним, воно є залежним від правильної координації грошових потоків. В. І. Фучеджи «Обґрунтовано, що основним каналом реалізації системи управління фінансової безпеки є підсистема антикризового фінансового управління суб'єктами підприємництва» [2, с. 6]. Вказана система управління фінансовою безпекою є найбільш вдалою та може бути взятою за основу, але все ж потребує подальшого вивчення чинників, що призводять до кризи діяльності підприємства. К.С. Тимошенко зазначає, що «Удосконалення організаційного забезпечення фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва може ґрунтуватись на використанні теоретичної моделі мережі взаємодій керівних органів, що створена із врахуванням системності самого механізму, з використанням ієрархії завдань його функціонування (змінної у різних конкретно-економічних умовах), розподілом завдань та функцій механізму між керівними органами різних рівнів відповідальності» [3, с. 200 – 201], також, автор пропонує систему стратегем управління рівнем фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Звичайно, що визначення ієрархії завдань керівних органів є вкрай важливим для кожного підприємства, але для фінансової безпеки вирішальне значення мають інші фактори.

«Головною метою стратегії управління фінансовою безпекою є максимізація його ринкової вартості та підвищення ефективності фінансової діяльності за умов зниження рівнів ризиків. Вона досягається шляхом конкретизації цілей з урахуванням завдань та особливостей майбутнього фінансового розвитку підприємства» [4, с. 154 – 155].

Погоджуємося з Малик О. В. стосовно основних положень механізму досягнення фінансової безпеки, але, на нашу думку, автором не враховано всі аспекти зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки. М. Я. Лотоцький розглядає взаємозв'язок капіталізації та фінансової безпеки підприємства. На нашу думку, процеси капіталізації є важливими, але вони є вже результатом ефективного управління грошовими ресурсами, до того ж автор у своєму дослідженні зазначає, що «...джерелом капіталізації підприємства є його ресурси та здатність їх використання таким чином, щоб створювати нову вартість.

Забезпечення фінансової безпеки в процесі фундаментальної капіталізації доцільно здійснювати на етапі перетворення фінансових ресурсів на капітал. На стадії формування капіталу ключовими аспектами фінансової безпеки є: оптимізація структури та вартості капіталу, раціоналізація розподілу фінансових ресурсів у капітальні та оборотні активи» [5, с. 6].

Враховуючи вищевикладене, у загальному вигляді автором розроблена концепція фінансової безпеки з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження та відображена на рис. 1.

Отже, зазначимо, що аналіз досліджень вказує на те, що первинним фактором для досягнення стабільного функціонування, платоспроможності, фінансової стійкості, ліквідності, прибутковості діяльності підприємства за умови припустимого рівня ризику є ефективне управління наявними фінансовими ресурсами.

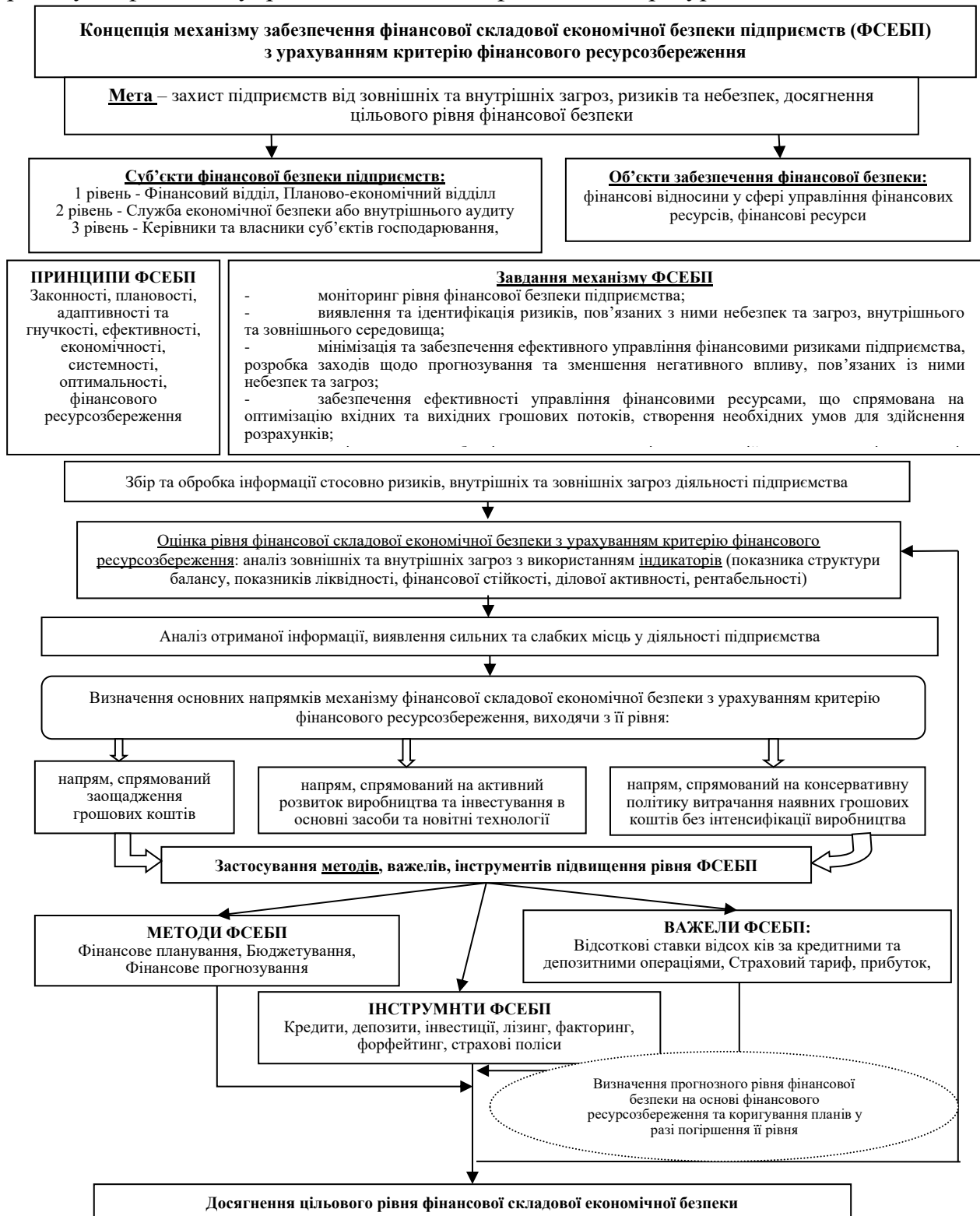

Рис. 1. Концепція механізму забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження

Джерело: розроблено автором

Список літератури

1. Петренко Ю.М. Фінансова безпека підприємств на основі розвитку принципів корпоративного управління: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 Суми, 2013. 22 с.
2. Фучеджи В.І. Управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва України: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 Одеса, 2014. 22 с.
3. Тимошенко К.С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Дніпропетровськ, 2015. 310 с.
4. Малик О.В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2015. 263 с.
5. Лотоцький М.Я. Капіталізація в системі фінансової безпеки підприємств України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Чернігів, 2016. 20 с.

УДК 368

Сочінська М. В.

аспірант 31дф-е групи, кафедра економіки,
Уманський національний університет садівництва

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ

В умовах інтеграції України до ЄС у всіх галузях економіки відбуваються трансформації, які пов'язані з впровадженням нових технологій у страхуванні відповідно до європейського досвіду. Для страхового ринку в Україні ці явища також характерні. Ця галузь супроводжуватиметься вираженими інноваціями, пов'язаними з підвищенням ефективності страхової діяльності, розробкою нових програм страхування, конвергенцією комерційного та взаємного страхування та іншими явищами.

Розвиток цифрових технологій, інвестиції у їх розробку та впровадження у страховий бізнес є актуальним сьогодні не лише в Україні, а й в усьому світі та виступає об'єктом неабиякої уваги вітчизняних та іноземних науковців. На прикладі Insurtech, розглянемо, як цей проект здійснив революцію у світі страхування. З моменту появи цей сектор тільки розвивався [1]. З початком пандемії з'явилися стартапи на ринку страхування, щоб вивести традиційні компанії із зони комфорту, які були змушені зробити стрибок до цифрових технологій. В Іспанії за останній рік було створено 87 нових ініціатив, додавши загалом 254 стартапи по всій країні згідно з останньою картою insurtechs в Іспанії, опублікованою в El Referente. El Referente разом із Santalucía Impulsa підготували карту сектору Insurtech в Іспанії з метою вказати на головних агентів, які допомагають трансформувати сектор. Ми обрали топ 5 найцікавіші проекти пов'язані з страховим сектором в Іспанії :

П'яте місце займає цікавий проект Vitaance (2021) – перша іспанська страхова компанія, яка пропонує страхування життя, яке допомагає своїм клієнтам жити краще завдяки системі здорових звичок у фізичному, емоційному, соціальному та фінансовому аспектах, винагороджуючи їх за це. Vitaance прагне змінити уявлення про страхування життя в Іспанії за допомогою інноваційної пропозиції, орієнтованої на своїх клієнтів.

На четвертому місці – компанія Pulpomatic (2017) розробила програмне забезпечення, за допомогою якого можна централізувати всю інформацію, що генерується автопарком, на одній платформі, заощаджуючи витрати та скорочуючи час управління. Він об'єднує всіх постачальників автопарків, інші програмні платформи та пропонує власні інструменти для комплексного управління всіма операціями. Заснована у 2017 році Еварісто Бабе та Хав'єром Арамбаррі, у грудні

2019 року компанія закрила фінансовий раунд у розмірі 5 мільйонів євро, за допомогою яких вона реалізує свій план міжнародного розширення в США та Західній Європі.

Третє місце – Asistensi (2020) – це страхова компанія, яку очолюють лікарі, які спеціалізуються на медичних послугах, а також спеціалісти в галузі страхування, фінансів і технологій з високим рівнем відданості, зосередженими на створенні цінності та якості життя для своїх клієнтів. Це цифрова платформа для екстреного страхування та негайної медичної допомоги, зосереджена на підтримці тих, хто емігрував, щоб вони могли продовжувати піклуватися про своїх близьких у своїй країні походження, незалежно від відстані.

На другому місці – Getlife (2021) пропонує страхування з гнучким покриттям на випадок смерті та інвалідності, 100% онлайн, яке можна оформити лише за п'ять хвилин. Getlife – страхова компанія з найсучаснішими технологіями, яка прагне забезпечити страхування життя на найкращих умовах для всіх людей. Без дрібного шрифту, без постійності, яку можна оплачувати щомісяця без будь-яких додаткових комісій. Його мета полягає в тому, щоб кожен знайшов страхування життя, яке найкраще відповідає його потребам, щоб досягти душевного спокою, якого вони шукають.

І перше місце, на нашу думку, посідає Cleverea (2019) є першим цифровим нестрахувальником в Іспанії. Вона базується в Барселоні, і її місія – стати революцією в страховому секторі. У Cleverea вони не лише прагнуть до інновацій у розповсюдженні страхування, але також є новаторами у покритті, використанні страхування, мові та змісті полісів, обслуговуванні клієнтів, управлінні претензіями та виплаті компенсацій, серед іншого. Cleverea проектує, розробляє та розповсюджує страхування мобільності (мотоциклів, автомобілів, скутерів, велосипедів) і страхування житла [2].

Тож можемо зробити висновок, що пандемія Covid-19 завдала великої шкоди здоров'ю людей, стала причиною економічної кризи та для страхової галузі криза мала також як негативні наслідки, так і приховані можливості. І як ми бачимо з вищезазначених прикладів страхового сектору в Іспанії, за допомогою діджиталізації страховики можуть підвищити ефективність своїх процесів і документообігу та приєднатися до лідерів ринку в області інтелектуального цифрового перетворення.

Список літератури

1. Моташко Т. П. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. № 182. С. 18 – 24.

2. Top 15. Las insurtechs espanolas mas prometedoras del ano 2021. URL : <https://elreferente.es/startups/top20-insurtech-espanolas-mas-prometedoras-del-ano-2021/>.

Тихий О. Г.

аспірант кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАРУБІЖНИХ БАНКІВСЬКИХ ГРУП В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Після повномасштабного вторгнення російських військ діяльність банківського сектора України суттєво змінилася, насамперед за рахунок змін у законодавстві та нормативних документах Національного банку. Серед найбільш значущих

документів, що вплинули на регулювання діяльності банків у військовий час, була ухвала правління Національного банку України № 18 від 24.02.22 [1]. Цією постановою Національний банк закрити валютний ринок на період війни, зафіксував курс гривні до долара США на цю дату, передбачив можливість бланкового кредитування банків регулятором без обмеження суми, строком на 1 рік, було здійснено заборону або обмежено низку банківських операцій. Зокрема, був обмежений доступ споживачів до таких послуг, як отримання готівки, купівля іноземної валюти, переказ іноземної валюти за кордон, купівля цінних паперів іноземних емітентів тощо.

Крім того, Нацбанк обмежив зняття готівки з рахунків клієнтів у розмірі 100 000 гривень на день (без урахування заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Урядом та окремими дозволами Національного банку України без нарахування та зняття комісій, запроваджено мораторій на транскордонні валютні платежі (крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремі дозволи НБУ). Також, банкам було заборонено проводити видаткові операції за рахунками резидентів держави, яка здійснила збройну агресію проти України, а банкам та банкам-емітентам електронних грошей заборонялося випускати електронні гроші, поповнювати електронні гаманці електронними грошима та розповсюдження електронних грошей.

Ще було прийнято рішення не застосовувати заходи впливу за порушення: до банків – господарських нормативів, лімітів відкритих валютних позицій та строків подання статистичної звітності, до банківських груп – вимог щодо достатності регулятивного капіталу, господарських нормативів ліквідності, кредитний ризик, якщо такі порушення мали місце починаючи з 24 лютого 2022 року та викликані негативним впливом військової агресії Російської Федерації проти України [2].

Ці обмеження єдині всім банків і майже однаково позначаються їх діяльності. Проте діяльність іноземних банківських груп у роки війни мала низку особливостей менш характерних для банків з українським капіталом.

Якщо до війни основним напрямом діяльності банків було збільшення обсягу кредитних портфелів, то після введення військового стану банки активізували свою діяльність із збільшення ресурсної бази. При цьому, як і під час інших криз, багато вкладників перевели свої заощадження до надійних європейських банків з прозорою структурою власності та корпоративного управління. Таким чином, у березні-квітні ці банки значно збільшили свою ресурсну базу (на 9% – з 484,9 млрд грн до 524,5 млрд грн), при цьому кошти клієнтів в українських недержавних банках навпаки зменшилися: з 334,6 млрд грн до 323,2 млрд грн. Зазначимо, що дочірнім банкам іноземних груп вдалося наростити свою ресурсну базу за рахунок коштів як юридичних осіб (з 302,3 млрд грн до 326,6 млрд грн), так і фізичних осіб (з 182,5 млрд грн до 197,3 млрд грн), на відміну від українських приватних банків) [3].

Ще однією відмінністю діяльності іноземних банків стало практично повне припинення кредитування як роздрібних, і корпоративних клієнтів. Єдиним винятком стало кредитування за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9» через дуже жорстку політику ризиків відповідно до вимог міжнародних фінансових груп. Через три місяці після початку війни деякі банки почали відновлювати програми кредитування, але найбільш короткострокові та в основному для роздрібних клієнтів, тоді як корпоративне кредитування та кредитування нових клієнтів почали відновлюватися лише восени. Внаслідок цього загальний кредитний портфель банків з іноземним капіталом зменшився з 302,3 млрд грн до 268 млрд грн. Ця політика також спричинила передчасне формування іноземними банками резервів за

кредитними операціями в обсягах, що значно перевищували резерви українських банків. Крім того, дотримання жорстких стандартів у політиці ризиків допомогло іноземним банкам утримати рівень простроченої заборгованості на значно нижчому рівні порівняно з вітчизняними банками, хоча вони мали найбільше зростання простроченої заборгованості. Так, якщо у групі державних банків частка непрацюючих кредитів (NPL) збільшилася з початку року до жовтня 2022 року з 27,6% до 32,3% кредитного портфеля, у банках із приватним капіталом – з 10,5% до 19,3%, в іноземних банках – з 5,9% до 15,3%. За даними ж НБУ на 1 січня 2023 року NPL у банківському секторі становив вже 38% порівняно, досягнувши 432 млрд грн, збільшившись за рік на 87 млрд грн. [4].

Наведенні данні свідчать, що хоча іноземні банківські групи в Україні хоча й не отримують такої значної фінансової підтримки як державні банки з боку держави, вони, у своїй більшості, змогли відновити свою діяльність по основним напрямкам надання банківських послуг.

Список літератури

1. Постанова Правління НБУ № 18 від 24 лютого 2022 р. «Про роботу банківської системи у період запровадження військового стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
2. Постанова Правління НБУ №23 від 25.02.22. «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп». URL: https://bank.gov.ua/ru/legislation/Resolution_25022022_23
3. Статистика нагляду НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ru/statistic/supervision-statist>
4. НБУ: частка NPL у кредитному портфелі банківської системи зросла до 38%. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-chastka-npl-u-kreditnomu-portfeli-bankivsko-sistemi-zrosla-do-38>

УДК 336.01

Улянич Ю. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Уманський НУС

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Нині інформаційні технології займають вагоме місце у житті сучасного суспільства. Вони стали частиною великої кількості продуктів і послуг, уможливають обмін інформацією на великих відстанях, широко застосовуються в бізнесі, змінюючи при цьому процес виробництва, просування та реалізації різних матеріальних і нематеріальних благ, раціональніше використовуючи виробничі ресурси, дозволяючи займатися ним у різних країнах та автоматизувати процес управління ним у цілому.

Ідентично і розвиток фінансового ринку нині пов'язаний з використанням нових інформаційних технологій, а також з документацією, звітністю, стратегією і процесами, що здійснюються за допомогою комп'ютерної техніки та Інтернету.

Особливо відчувається вплив комп'ютеризації та інтернетизації на фінансовому ринку, де інновації в сфері інформатизації впроваджуються і в першу чергу, завдяки можливостям, і потребам фінансових інститутів.

Тож, упровадження інноваційних інформаційних технологій у фінансовому секторі економіки України є однією з найбільш актуальних сучасних тенденцій його розвитку.

Це обумовлюється наявністю низки переваг від використання таких технологій фінансовими установами (рис. 1).

Рис. 1. Основні переваги використання інформаційних технологій у діяльності фінансових установ [1]

Активне впровадження інформаційних технологій активізує процеси діджиталізації. Термін «діджиталізація» зародився в США від слова digitalization, що перекладається, як оцифровування [2].

Діджиталізація фінансового сектору економіки комплексно впливає на елементи її структури сфери та забезпечення. Створюється сучасне обладнання, яке розширює перелік послуг фінансової сфери, виникає можливість для отримання фінансових послуг через Інтернет [3].

Розвиток та застосування інформаційних технологій створюють можливості для необмеженого розширення фінансового сектору та дозволяють оптимізувати процеси управління в ньому. Проте їх необхідно використовувати продумано і виважено. Позитивний ефект досягається лише в тому випадку, якщо є чітке уявлення про те як необхідно розвивати їх застосування для підтримки успішної реалізації стратегії. Інакше, цей недешевий та складний у використанні інструмент користі для фінансового сектору не принесе, а інвестиції в інформаційні технології будуть неефективними.

Список літератури

1. Дубина М. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. No 1 (25). С. 91-110.

2. Омельченко В. Перспективи та розвиток ІТ-технологій в Україні. ЛІГА.net. 2020. URL: <https://blog.liga.net/user/vomelchenko/article/35913>. (дата звернення: 02.01.2023)

3. Креативні індустрії: вплив на розвиток економіки України, KSE. 2021. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSETrade-Kreativni-industriyi.pdf>. (дата звернення: 02.01.2023).

Федун І. В.

здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня, гр. ФМБ-22-1

Науковий керівник:

Береславська О. І.

д.е.н, професор кафедри фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет

РОЛЬ ТА ВПЛИВ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Здійснення рейтингового оцінювання є надзвичайно важливим процесом, що дозволяє учасникам фінансового ринку оцінити як власну позицію, так і позицію конкурента.

У тих складних реаліях, в яких Україна перебуває ще з початку 2019 – наслідки пандемії COVID-19, воєнні дії та глибока економічна криза, банківська система, як лідер фінансового сектору України, повинна підвищити ефективність своєї діяльності з метою прискореного виходу економіки з кризового стану. Про ефективність банківської діяльності та її реального стану може свідчити рейтингова оцінка, яку здійснюють вітчизняні та закордонні рейтингові агенства.

Питання рейтингової оцінки банківських установ вивчалися в працях як вітчизняних, так і закордонних учених-економістів: В. Вітлінського, Т. Гордіца, І. Гумена, А. Кармінського, А. Мазаракі, І. Польової та інших. Власні методики рейтингування банків запропоновано такими науковцями, як В. Кромонов, Н. Цибульська, О. Ширинська [2 с. 295]. Попри достатньо велику кількість наукових праць, присвячених вивченню питанням рейтингового оцінювання банківської діяльності саме в Україні залишається актуальним до теперішнього часу, про що засвідчують заходи, які здійснює Національний банк України. Зокрема, 1 листопада 2016 р. Правління Національного банку України прийняло Рішення «Про схвалення процедур інспектування» № 393-рш, за яким порядок визначення рейтингової оцінки банків України здійснюється за рейтинговою системою CAMELSO. [3].

Банківський сектор України протягом 2022 р. адаптувався до кризових умов і продовжував свою діяльність. Банки підтримували роботу своїх мереж та відновлювали роботу відділень у звільнених регіонах. За 11 місяців 2022 року кількість банків, що працюють в Україні, скоротилася з 71 до 67 фінустанов, тобто лише на чотири одиниці. До них потрапили два російські банки – Сбербанк та Промінвестбанк, майно яких було націоналізовано на користь держави. Щодо вітчизняних банків, то НБУ у минулому році визнав неплатоспроможними лише два банки – Мегабанк та банк «Січ» [5].

Теорія та практика рейтингової оцінки діяльності банку має два ключових аспекти: зовнішній та внутрішній. Аналізуючи ефективність банківської діяльності, зовнішня оцінка не лише дозволить оцінити можливих конкурентів, а й зрозуміти наскільки ефективна власна діяльність та допоможе в майбутньому застосувати дієві методи покращення свого функціонування на ринку банківських послуг.

Для банків, котрі мають достатньо велику мережу філій і підрозділів доцільно використовувати внутрішню рейтингову оцінку, яка дозволить здійснювати наступні завдання: оцінити фінансовий стан як філій, так і відділень; здійснити дієву мотиваційну систему і продуктивну кадрову політику банку; здійснити обмеження щодо банківських операцій в окремих відділеннях.

Шкала рейтингових оцінок банків є різноманітною і для їх визначення та присвоєння у практиці використовують округлені результати до цілих одиниць, тобто якщо діапазон складає від 1 – 1,4, тоді присвоюється рейтинг на рівні 1-рейтингова

оцінка незадовільного банку. Рейтингова оцінка сильного банку коливається у діапазоні від 1,5 – 2,4 і має результат у вигляді 2. Рейтингова оцінка задовільного банку – від 2,5 – 3,4 і це означає 3. Рейтингова оцінка посереднього банку – від 3,5 – 4,4 і це 4. Рейтингова оцінка граничного банку від 4,5 до 5,0 і це 5 [1].

Рейтингова оцінка діяльності банків та їх підрозділів дає можливість потенційним вкладникам, інвесторам та Топ-менеджменту банку зрозуміти реальний його стан та доводить доцільність використання рейтингів у процесі планування, організації, мотивації та контролю банківської діяльності, що підвищує обґрунтованість та оперативність процесу ухвалення рішень завдяки інтегрування значної кількості показників у комплексну оцінку [4].

Таким чином, рейтингова оцінка діяльності банків відіграє важливу роль у діяльності банку, адже дана процедура дає змогу не лише вчасно виявити ризики і ознаки можливої кризи, а й зробити оцінку різних стратегій і перевірити їх коректність за допомогою рейтингів.

Список літератури

1. Визначення рейтингової оцінки діяльності банків. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20998/> (дата звернення: 17.02.2023).

2. Лавров Р., Кравченко А. Рейтингування банків як індикатор їх успішності на фінансовому ринку. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 3. С. 294-304. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcu_2019_3_31.

3. Національний банк України. Національний банк затвердив нову процедуру інспектування та оцінки банків. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zatverdiv-novu-protseduru-inspektuvannya-ta-otsinki-bankiv> (дата звернення: 17.02.2023).

4. Рейтингова оцінка діяльності банків та їх підрозділів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / М.В. Афанасенко. – Харків, 2012. – 18 с.

5. Mind nominations 2022: компанії та люди, які вразили протягом року. Ч. 3. Банківський сектор. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20251325-mind-nominations-2022-kompaniyi-ta-lyudi-yaki-vrazili-protyagom-roku-ch-3-bankivskij-sektor> (дата звернення: 17.02.2023).

УДК 368.025.6

Цуркан О. В.

викладач

ВСП «Ладизинський фаховий коледж ВНАУ»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пошук ефективних шляхів вдосконалення механізму страхового захисту у сільському господарстві слід починати з вивчення міжнародного досвіду, який вказує на доволі значну увагу держави до такого інструменту управління ризиками в сільському господарстві, як страхування.

У розвинених країнах світу існують різні підходи до страхування в сільському господарстві. Насамперед вони різняться між собою ступенем участі держави в системі страхування. Деякі країни ретельно вивчали необхідність державної підтримки мультиризикового страхування, але вирішили відмовитись від субсидій, надавши перевагу іншим інструментам управління ризиками та комерційним страховим продуктам. Проте, як показує міжнародний досвід, саме державна

підтримка агрострахування, що надається у вигляді субсидування страхових премій, виступає найбільш ефективною формою стабілізації доходів сільгоспвиробників, ніж інша фінансова державна допомога (у вигляді дотацій, списань боргу та прямих компенсацій) [1].

Якщо узагальнити основні риси страхових систем різних країн, то виокремлюються дві моделі страхування, які умовно можна назвати «американська» та «європейська». Основною характеристикою «американської» моделі є широка участь держави в підтримці страхування агроризиків. В «європейській» моделі втручання держави мінімальне, а агровиробники купують поліс за повною ціною через систему комерційного страхування [3].

Прикладом «американської» системи можуть бути системи агрострахування в Північній Америці (США, Канада), де на сьогодні урядами, які намагаються захистити сільгоспвиробників, створені програми страхування агрокультур. Вони або надають пряму фінансову підтримку аграріям (як це робиться через субсидування програм мультиризикового страхування), або допомагають спланувати програму фінансової підтримки агровиробників на довгострокову перспективу. Проте навіть у цих країнах певні програми агрострахування, такі як страхування від поіменованих ризиків, є виключно комерційними продуктами, що не регулюються та не субсидуються урядами держав. У системі агрострахування згаданих країн наявні кілька рівнів учасників, очолюваних урядом. До інших учасників належать комерційні страхові та перестрахові компанії, а також певні організації, такі як Агентство з управління ризиками в США, Національна державна агенція сільськогосподарського страхування в Канаді [2].

«Європейською» моделлю страхування характеризується низка європейських країн, серед яких Франція, Німеччина, Італія, Греція та інші. Кожна з них має певні відмінності, які обумовлені їхніми економічними особливостями. Насамперед ці відмінності стосуються надання субсидій страхових премій та співвідношення приватного і державного агрострахування.

Слід окремо виділити так звану іспанську систему, яка поєднує в собі ознаки як «європейської», так і «американської» моделей через активну участь держави в підтримці агровиробників. У такій системі агрострахування засноване на тісному співробітництві держави і приватного сектору, в якому роль держави полягає в забезпеченні субсидій страхових премій та перестраховування. Виходячи з основних засад «іспанської» системи, ця модель побудована на згоді між страховими компаніями, агростраховальниками та державою, а за мету ставить стабілізацію доходів агровиробників та активну їх участь в управлінні агроризиками. Страхування в такій системі добровільне. Його правила чітко визначені та законодавчо закріплені «Законом про агрострахування», а покриття ризиків забезпечується приватними страховими компаніями на основі солідарної відповідальності за активної підтримки та контролю держави. Уряд виконує свої функції в цій страховій системі через Державну агенцію аграрного страхування, державне перестраховування усередині країни – через Консорціум компенсації страхування та контроль за страховою діяльністю через Генеральне управління страхування [3].

Аналізуючи західні системи страхування сільськогосподарських ризиків, можна виокремити основні характерні риси, притаманні цим системам:

1. Провідна роль держави в організації та підтримці агрострахування, системний підхід до нього, що передбачає наступне: сувору регламентацію правил та умов страхування, що враховує інтереси агровиробників, держави та страхових компаній, чіткі критерії програм, в яких бере участь держава; координацію дій страховиків

державною структурою (міністерством сільського господарства або спеціальною агенцією); різноманітність варіантів участі держави в страхуванні – від компенсації частини страхових премій до відшкодування частини збитків; забезпечення державним страховим захистом лише певної частки врожаю, формуючи цим необхідний мінімум для створення привабливих умов для ведення сільського господарства; об'єднання фінансових ресурсів через створення спеціального фонду або проведення перестраховальних операцій з гарантіями держави.

2. Обмеженість проведення сільськогосподарського страхування у разі відсутності державної підтримки через зниження зацікавленості споживачів.

3. Співвідношення між витратами держави зі страхування і коштами на відшкодування збитків. Як показують дослідження західних спеціалістів, чим більша питома вага держави у витратах зі страхування, тим меншими виявляються кошти, спрямовані урядом на відшкодування збитків агровиробників від природних катаклізмів поза страхової системи.

Аналіз моделей агрострахування різних країн світу та погляди науковців дозволяють зробити певні висновки відносно стратегії побудови системи агрострахування в Україні:

1. Програми державної підтримки агрострахування, що спрямовані на стимулювання участі агровиробників у страхуванні та використання як інструменту примусового залучення до страхування, впроваджені в таких країнах світу, де страхування добровільне.

2. Обов'язковість страхування не може виступати ні як спосіб організації державної підтримки доходів агровиробників, ні як засіб стимулювання їх до участі у страхуванні.

3. Субсидування як напрям державної підтримки може виявитися неефективним через використання державних коштів не за реальною потребою та зацікавленістю обох сторін страхового процесу, а за принципом масового охоплення страхового поля.

4. Запровадження обов'язкового страхування сприймається агровиробниками як додатковий податок і обмеження права вибору в умовах демократії та ринкової економіки.

5. Запровадження обов'язкової системи здатне призвести до порушення двох базових принципів, дотримання яких є необхідною передумовою ефективною та стабільною страхової системи: принципу актуарної збалансованості та принципу достовірної інформації.

6. Оптимальним рішенням щодо подальшого стимулювання агрострахування має бути вибір оптимальної стратегії для надання державної підтримки за умови розвитку приватного страхування від окремих ризиків.

Список літератури

1. Кіпрєєва О. Ю. Міжнародний досвід управління ризиками в сільському господарстві. Вісник Харківського наук.-техн.ун-ту сільського госп-ва. 2011. № 55. С. 193-199.

2. Пантелеєв В. Д., Кіпрєєва О. Ю. Аналітичний огляд сучасного стану страхування сільськогосподарських ризиків в Україні. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2010. №4(38). С. 25-31.

3. Корват О. В. Асортиментна політика страховиків у страхуванні продукції рослинництва. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-пр. конф., (м. Херсон, 25-26 квіт. 2019 р.) Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2019. С. 629–632.

СЕКЦІЯ 14

SECTION 14

**МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ
MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND
INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS**

УДК 339.1:004

Перетяцько А. І.

аспірант кафедри економічного моделювання,
обліку та статистики

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

МОДЕЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В ІТ-СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Щорічно ІТ-галузі необхідно додатково 25 000 випускників технічних спеціальностей. Зокрема, зараз українські вищі освітні заклади готують 16 – 17 тис. нових бакалаврів на рік. Очікується, що підвищений інтерес абітурієнтів до фаху та додаткове державне фінансування навчальних програм призведуть до зростання кількості випускників. У той же час активно розвивається неформальна та корпоративна освіта: ІТ-школи, курси, академії та корпоративні програми ІТ-компаній. Зараз неформальна освіта готує 10 – 12 тис. нових ІТ-фахівців на рік. За прогнозами Асоціації, у найближчі роки їх кількість зросте до 20 – 25 тис. [1].

Для врегулювання ситуації, що склалася, виникає необхідність у моделюванні попиту та пропозиції на ринку праці ІТ-фахівців. Завдяки створеній моделі, яка може бути використана центрами зайнятості населення, кадровими агентствами, а також навчальними закладами, у майбутньому планується можливість прогнозування стану ринку праці в данній галузі.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати низку завдань:

- провести аналіз уже наявних систем моделювання ринку праці;
- дослідити динаміку попиту та пропозиції на ринку фахівців інформаційних технологій;
- розробити систему підтримки прийняття рішень для пошуку вакансій;
- на ринку праці ІТ-фахівців і моніторингу змін на ринку праці;
- розробити програмний засіб для моделювання попиту та пропозиції на ринку праці ІТ-фахівців;
- провести оцінку економічної ефективності інформаційної системи.

Розроблення прогнозу попиту та пропозиції на ринку праці може бути здійснено за допомогою методу найменших квадратів. Основна ідея цього методу полягає в мінімізації суми квадратичних відхилень між розрахунковими і спостережуваними величинами. Розрахункові величини обчислюються за рівнянням регресії. Далі будується функціонал нев'язки і мінімізується за параметрами рівняння регресії, що підлягають визначенню. Остання процедура забезпечує точніший прогноз.

Стохастичність, притаманна емпіричним оцінкам попиту і пропозиції на ринку праці, призводить до часових послідовностей, для яких характерна різка, стрибкоподібна зміна оцінюваних величин. Природним видається виконання попередньої процедури згладжування, застосування якої дає змогу істотно

підвищити точність оцінки коефіцієнтів рівняння регресії. Тобто математичної моделі і, відповідно, прогнозу на її основі [2, с. 208].

Робоча формула методу найменших квадратів має такий вигляд:

$$Y_{t+1} = a \cdot X + b \quad (1)$$

де $t + 1$ – прогнозний період; Y_{t+1} – прогнозований показник; a і b – коефіцієнти; X – умовне позначення часу.

Розрахунок коефіцієнтів a і b здійснюється за такими формулами:

$$a = \frac{\sum_{i=1}^n (Y_{\phi} \cdot X) - (\sum_{i=1}^n X \cdot \sum_{i=1}^n Y_{\phi}) / n}{\sum_{i=1}^n X^2 - (\sum_{i=1}^n X)^2 / n} \quad (2)$$

$$b = \frac{\sum_{i=1}^n Y_{\phi}}{n} - \frac{a \cdot \sum_{i=1}^n X}{n} \quad (3)$$

де Y_{ϕ} – фактичні значення ряду динаміки (наприклад, рівень безробіття %); n – кількість рівнів часового ряду.

Згладжування часових рядів методом найменших квадратів слугує для відображення закономірності розвитку досліджуваного явища. В аналітичному вираженні тренда незалежною змінною розглядається час. Рівні ряду виступають як функція цієї незалежної змінної.

Наступна функція описує тренд. Параметри функції визначаються методом найменших квадратів, що проводиться в більшості випадків емпірично, шляхом побудови ряду функцій і порівняння їх між собою за величиною середньоквадратичної помилки, яка обчислюється за формою:

$$S = \frac{\sum_{i=1}^n (Y_{\phi} - Y_p)^2}{n - p - 1} \quad (4)$$

де Y_{ϕ} – фактичні значення низки динаміки; Y_p – розрахункові (згладжені) значення низки динаміки; n – кількість рівнів часового ряду; p – кількість параметрів, що визначаються у формулах, які описують тренд (тенденцію розвитку) [3, с. 308].

Метод найменших квадратів дає змогу спрогнозувати попит і пропозиції на ринку праці. Застосування методу найменших квадратів під час розрахунку дає змогу отримати більш достовірні результати прогнозу.

З кожним роком у сфері інформаційних технологій з'являються нові напрями, тому попит на кваліфікованих ІТ-фахівців тільки зростатиме. Запропонований метод потребує невеликої кількості вхідних даних і дає більш точний результат під час короткострокового прогнозування попиту та пропозиції на ринку праці, тенденції розвитку якого в галузі ІТ є індикатором стану ринку сучасних технологій.

Список літератури

1. Результати національного дослідження ІТ-індустрії, ІТ Ukraine Association, 2022 URL: <https://itukraine.org.ua/results-of-a-national-study-of-the-it-industry.html>

2. Лещинський О. Л., Рязанцева В. В., Юнькова О. О., Економетрія: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.

3. Соколовська З. М., Андрієнко В. М., Івченко І. Ю., Клепікова О. А., Яценко Н. В. Математичне та комп'ютерне моделювання економічних процесів: монографія. Одеса: астропринт, 2016. 308 с.

УДК 519.6

Червак-Смерічко О. Ю.

кандидат.фіз.-мат.наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ: ЕКОНОМІЧНІ (ДІЛОВІ) ІГРИ

Економічні ділові ігри є однією з форм експериментального підходу до вивчення економічних процесів: у формі гри моделюються взаємодії учасників системи керування економічним об'єктом. Основним складовим елементом ділових ігор є *люди*, які приймають рішення у відповідності з поставленими задачами і накладеними обмеженнями. Взаємодія учасників гри обумовлюється *спеціальними правилами* (друга складова ділових ігор), які відображають ті властивості, залежності, положення практичної діяльності, котрі є найбільш характерними для розглядуваного економічного об'єкту. Ці правила (як правила гри) накладають певні обмеження на свободу в поведінці учасників, організують їх взаємодію, направляють в потрібне русло. Учасники в такій грі приймають рішення на основі тієї інформації, яка їм представляється. Отже, третьою складовою ділових ігор є *інформація*. При цьому кожен учасник гри (як це відбувається в будь-яких іграх) прагне до виграшу, тобто до «кращого» результату своїх дій, що здійснюється за допомогою закладених в гру *критеріїв діяльності* (четверта складова ігор) учасників (один або декілька критеріїв, в залежності від складності гри), за якими оцінюються рішення. Результатом гри є рішення, яке в момент завершення гри є *оптимальним* за цими критеріями. Кожна з складових гри (люди, правила, інформація, критерії) є визначальною в її адекватності як методу моделювання.

Нехай, наприклад, економічним об'єктом є деякий виробничий процес. Ділова гра не моделює безпосередньо цей процес, а відтворює відображення його протікання в системі керування. Ділові ігри конструюються для різних цілей. В залежності від призначення гри, в модельованому комплексі виробничих ділянок виділяються різні моменти процесу керування. Для проведення гри створюється спеціальна система формувачів (або давачів), які забезпечують гру відомостями, подібними даним, що поступають з реального виробництва і справжнього економічного середовища, де функціонує модельований об'єкт. В ролі таких давачів можуть виступати і спеціально підготовлені групи людей, і спеціально розроблені набори карток випадкових подій. В ролі давача може виступати обчислювальна машина, оснащена спеціально розробленим прикладним програмним забезпеченням. Учасники гри для прийняття рішень можуть користуватися і наявними математичними моделями аналізу створюваних ситуацій, і традиційними формами аналізу; вони можуть використовувати і форми аналізу ситуацій, які раніше не застосовувалися. Розроблена і повністю відлагоджена гра в наш час не уявляється без застосування обчислювальної машини і з цієї точки зору може розглядатися як один з випадків *людино-машинних моделей*.

Найбільш розповсюджений і багаточисельний клас ділових ігор – це *ігри для навчання*. В залежності від аудиторії, вони можуть бути поділені на три підкласи:

1. Ігри для ілюстрації понять і закріплення знань з окремих розділів курсів у вищих навчальних закладах;

2. Ігри для програмованого навчання на різного роду курсах підвищення кваліфікації та перекваліфікації;

3. Ігри для внутрішніх програм навчання безпосередньо на господарських об'єктах.

Повторюваність ситуацій, створювана обстановка умовної практики, характерні для ділових ігор, дозволяють досліджувати процес засвоєння знань навчальними. Необхідність обміну інформацією, аргументація рішень, досвід прийняття рішень в умовах невизначеності дають можливість набувати навички, необхідні в практичній діяльності.

Стислий масштаб часу, можливість вкладати в гру різні правила взаємодії учасників дозволяють використовувати ділові ігри як вдалий *лабораторний засіб для експериментальних досліджень*. При проведенні експериментів можуть бути перевірені впливи параметрів, які не можуть бути досліджені іншими шляхами (наприклад, вплив різних організаційних структур на результати виробничої діяльності). Ділові ігри дозволяють досліджувати організаційну сторону процесу вироблення рішень, оцінити важливість використовуваної інформації.

Ділові ігри можуть створюватися також для *відбору кадрів*, так як гра дає матеріал для оцінки здібностей людини-учасника. дозволяє судити про професійні знання і навички того чи іншого кандидата.

Список літератури

1. Червак Ю. Ю. Оптимізація. Непокращуваний вибір. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2002. 311 с.

2. Червак О. Ю. Теорія оптимального вибору. Підкритерії паретівської згортки критеріїв. Науковий вісник УжНУ. Вип 30, серія «Економіка» – Ужгород, 2010. С. 28 – 30.

3. Зацеркляний М. М., Мельников О. Ф. Основи економічної кібернетики: навч. посібник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги»», 2008. 392 с.

4. Червак Ю. Ю. Червак О. Ю. Математичне моделювання в економіці. Випуск 2 (Особливості і методичні питання моделювання). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2003. 21 с.

Дьячук І. В.
к.е.н., доцент кафедри
маркетингу та поведінкової економіки
Університет економіки та права «КРОК»

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМНИЦТВО

Зростаюча цифровізація створює серйозні проблеми для керівників маркетингу. Вони стикаються зі зростаючими, складними та швидко мінливими ринками, які знаходяться поза їхнім контролем. У результаті фірми усвідомили ці зміни та те, як з ними впоратися [1].

Взаємодія між учасниками ринку на Інтернет-ринку приймає наступні варіанти - моделі взаємодії між учасниками ринку. Класифікуємо ці моделі в таблиці 1.

Модель B2B дозволяє оптимізувати діяльність суміжних підприємств, а також прискорює продаж і купівлю необхідних підприємству товарів.

Модель B2C оптимізує можливості підприємства щодо розширення можливостей продажу, в свою чергу, споживач економить час, не переміщаючись у просторі, крім того, маючи можливість попереднього вибору товару.

Модель G2E оптимізує ефективність органів державної влади, особливо державну систему надання державних послуг. Крім того, пряме спілкування фізичних та юридичних осіб з органами державної влади нівелює корупцію, оскільки забезпечується прозорість (відкритість) діяльності.

Таблиця 1

Класифікація основних моделей взаємодії учасників ринку

Модель	Взаємодія	Організація взаємодії
B2C	Business-to-customer (business end user) – продаж товарів кінцевому споживачеві	Інтернет-торгівля Продаж послуг в реальному часі: транспорт, освіта, туризм, фінанси та ін. Інтернет-каталог вікон веб-магазину B2C
G2E	Government-to-everybody Електронний уряд (e-government) – надання послуг органами державної влади фізичним та юридичним особам	Урядові та інші державні портали, де інформація, онлайн-запити, послуги та транзакцій можна отримати 1) Електронні вертикальні ринки – торгове співтовариство в певній галузі 2) B2B-спільнота – торгові майданчики постачальників 3) B2B – веб-екрани 4) B2B аукціони – торговельні майданчики для обміну пропозиціями між постачальниками і покупцями промислових товарів; 5) B2B-електронні біржі (на KASE) – торгові майданчики для автоматизованого вибору продавці та покупці промислових товарів; 6) Міжгалузеві B2B портали – торгові майданчики, що об'єднують ринки різних галузей
B2B	Business-to-business Підприємство продає товари іншому підприємству	Зворотні електронні аукціони
C2B	Consumer-to-business (consumer-business) – споживач пропонує підприємствам свою ціну	

**Власна розробка автора*

Визначимо сфери застосування інформаційних технологій в організації бізнес-процесів: 1) Надання інформації шляхом створення баз пропонованих товарів, вакансій, цін тощо; 2) Інтернет-комунікації – організація відеоконференцій, а також використання Інтернет-телефонії для управління бізнес-процесами на відстані; 3) Інтернет-ЗМІ (редакції ЗМІ) – надання інформації суб’єктам ринку; 4) Інтернет-освіта-дистанційне навчання, тестування та цифрові бібліотечні послуги; 5) Інтернет-реклама та PR-корпоративні та відомчі сайти та блоги, промо-сайти (демонстраційні сайти), розробка рекламних мереж та спеціальної платформи для соціальної, політичної та комерційної реклами; 6) Глобальні автоматизовані системи управління технологічними процесами (АСУ ТП): MES (Manufacturing Execution System) на виробництві; Системи ERP (Enterprise Resource Planning) і CRM (Customer Relationship Management) в бізнесі; 7) електронна комерція за допомогою електронних засобів зв’язку; 8) електронний уряд – організація взаємодії держави та учасників ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

Таблиця 2

**Переваги та недоліки електронної комерції
для різних учасників економічних відносин**

Порівняння	Споживач	Виробник
Переваги	Повсюдність (споживачі можуть задовольнити свій попит будь-де) Широкий асортимент продукції Анонімність	Зменшені витрати (витрати на просування будуть нижчими, якщо вони онлайн) Глобальність (база потенційних споживачів розташована по всьому світу)
Недоліки	Відсутність довіри до послуг Інтернету Оцінити якість товару неможливо Можливі труднощі та втрати при поверненні товару	Проблеми легалізації та регулювання діяльності в Інтернеті

**Власна розробка автора*

Сьогодні великі корпорації переносять бізнес-процеси в мережу, що дозволяє скоротити не тільки витрати, але й час від зародження ідеї до її реалізації. Що стосується можливостей використання інформаційних технологій українськими підприємствами, то тут існує ряд перешкод.

По-перше, для успішного впровадження електронної комерції потрібні електронні підприємства, а ступінь автоматизації бізнес-процесів на українських підприємствах залишається на низькому рівні. Комплексна структура ERP (enterprise resource planning) - провідник системи є дорогим продуктом, який можуть дозволити собі підрозділи промислових підприємств.

По-друге, в електронній комерції можуть бути зацікавлені тільки ті промислові підприємства, які мають на меті розширити коло потенційних споживачів або вибір постачальників, але пошук контрагентів в Україні обмежується монополізацією виробництва в деяких сферах і відносно ризикованим характером економіки.

По-третє, Інтернет-бізнес більш ефективний, якщо він ведеться на базі електронної торгової платформи, тобто на базі біржових традицій, які перебувають у стані розвитку в Україні.

Список літератури

1. Day, G. S. (2011). Closing the Marketing Capabilities Gap. *Journal of Marketing*, 75(4), 183–195. <https://doi.org/10.1509/jmkg.75.4.183>

УДК 339.138:347.772

Акулюшина М. О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
НУ «Одеська Політехніка»

Лук'янчук О. М.

ст.викладач кафедри менеджменту
НУ «Одеська Політехніка»

Панченко М. О.

доцент

к.е.н., доцент кафедри маркетингу
НУ «Одеська Політехніка»

БРЕНДИНГОВА СТРАТЕГІЯ ТА ШЛЯХИ ПІВДОСКОНАЛЕННЯ НА ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Створення бренду – справа дуже серйозна і вимагає високої кваліфікації та наявності багатого практичного досвіду. Воно включає в себе не тільки формування позитивних вражень споживачів, та укріплення конкурентних позицій на ринку. Це довіра партнерів, кредиторів, інвесторів. Це можливість залучення до своїх кадрів професіоналів вищої ланки. Саме бренд допомагає утримувати більш високий рівень цін, адже бренд це якість якій довіряє споживач [1; 2].

Брендинг – це системний обґрунтований, виважений процес, який передбачає планування та впровадження маркетингового комплексу заходів щодо створення торгівельної марки, розроблення плану перетворення торгівельної марки на бренд, зокрема шляхом розроблення відповідного імені, корпоративного стилю та дизайну, рекламних кампаній, проведення акцій зі стимулювання збуту, цілеспрямованого PR, з метою формування бажаних асоціативних вражень у споживачів [2; 3].

Брендингова стратегія включає в себе не тільки мету охоплення певної цільової аудиторії чи сегменту ринку, а й набір інструментів, що дозволяє сформувати позитивний імідж у тому числі і у інвесторів. На сьогодні під брендом може бути не лише певна компанія чи організація, але й фізична особа, мережа оздоровчих закладів, консалтингові компанії, корпорації, освітні заклади та ін.

Не викликає жодних здивувань готовність споживачів до придбання в першу чергу відомих і якісних так званих брендових речей або користування послугами брендових компаній. Вони здатні підвищити рейтинг компанії, з одного боку, і статус споживача в суспільстві – з іншого. Розуміючи необхідність і ефективність створення та позиціонування товарного чи корпоративного бренда, зростає кількість вітчизняних бренд-консалтингових агентств – спеціалізованих організацій по розробці інноваційних стратегій і моделей брендингу [4; 5].

Інноваційна стратегія в рамках брендингу не означає що вона стосується лише інноваційно-активних підприємств. Відповідно до визначення, інноваційно-активним підприємством вважається те в загальному обсязі послуг чи реалізованих продуктів більш ніж 70 відсотків складає саме продукція з інноваційними ознаками (у грошовому вимірі) [6].

У процесі вибору оптимальної стратегії інноваційне підприємство повинно визначити роль і місце товарного бренда у компанії, охарактеризувати структуру брендів з позиції загальних та індивідуальних атрибутів, дослідити характер і ступінь зв'язків між брендами. Тобто, важливим етапом для компанії-новатора є розроблення стратегії позиціонування товару чи самої компанії на ринку [7; 8].

Стратегія позиціонування бренду – це пошук його позитивної позиції в думках споживачів, цільового сегменту, відносно брендів конкурентів. У процесі позиціонування враховуються такі фактори: цільова група споживачів, для якої створюється бренд; вигода споживача, яку він отримає в результаті придбання саме цього бренда; мета, для досягнення якої використовується бренд; конкурент, проти якого бренд буде діяти на ринку; і, звісно ж, інновація, впроваджувана підприємством.

Інновації у сфері виробництва сприяють появі нових товарів, які можна диференціювати за допомогою використання бренда та ефективної системи бренд-менеджменту [9].

Використання стратегічного підходу до формування бренду, особливо важливе для вітчизняних підприємств, в умовах кризи. Більшість компаній та організацій досить довгий проміжок часу продовжували працювати без урахування змін вимог ринку та споживачів. Ринкові умови, особливо в умовах кризи передбачають «боротьбу» за споживчий інтерес. Зростання конкуренції на ринку вимагає від виробників більшої уваги до формування позитивної репутації, іміджу компанії, підтримки позитивних відгуків про власний «бренд».

Реалізація брендингової стратегії дає можливість не тільки задовольнити потреби споживачів, а й більш відповідально відноситись до власного розвитку, стилю управління, підтримання та створення нових конкурентних переваг.

Список літератури

1. Акулюшина М.О., Діордієва І.В. Удосконалення брендингової стратегії на інноваційному підприємстві. *Економіка, фінанси, право*. Київ: ТОВ «Міжнародний бізнес центр», 2017. №12/2' 2017. С.16-19.

2. Антропова Е. Брендинг как стратегия выхода на различные уровни рынка. URL: <http://www.pandia.ru/text/77/212/92234.php>

3. Власенко О. Новітні підходи до створення нового бренда та виведення його на ринок. *Проблеми науки*. 2017. № 2. С. 39-42.

4. Вознюк О. Шляхи удосконалення брендингових стратегій в сучасних умовах. *Науковий блог НАУ «Острозька академія»*. 13 травня 2010: URL:<http://naub.org.ua>

5. Діордієва І. В. Удосконалення корпоративного іміджу організації шляхом застосування ребрендингу. *Гілея: Науковий вісник*. Збірник наукових праць Гол. ред. В. М. Вашкевич. К. : Видавництво «Гілея», 2016. Вип. 108 (5). С. 149–151.

6. Діордієва І. В. Особливості зовнішньої реклами в Україні. *Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації*: зб. Матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 24-25 березня 2016 р. під заг.ред.: В.Г. Спрінсяна. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2016. 204 – 208 с.

7. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. Основи інвестиційного права України: Навчальний посібник. За заг. ред. В.Д. Чернадчука. - 2-ге вид., перероб. і доп. Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2015. - 384 с.

8. Шияновская В. Ребрендинг: с чем его едят. *Маркетинговые коммуникации*. 2008. № 5. С. 30-33.

9. Машковцев А. Плоды ребрендинга. *Реклама. Теория и практика*. 2006. № 5. С. 21-27.

УДК 005.32

Барган С. С.

студент академії HUSPOL s.r.o. (Kunovice, Česko)

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ КОЛЕКТИВОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Управління персоналом є провідною підсистемою у системі менеджменту будь-якої компанії, підприємства чи організації. Особливу цінність має гармонійна побудова концепцій управління трудовим колективом в умовах кризових ситуацій, зокрема в умовах запровадження військового стану. У цьому плані гнучкість і наукова обґрунтованість теоретичних аспектів управління трудовим колективом в умовах воєнного стану справляють чималий вплив на результативність діяльності підприємств, а їхня дієвість вказує на ефективність інших підсистем менеджменту, дозволяючи не тільки пережити кризову ситуацію, а й запровадити низку управлінських покращень в розрізі взаємозв'язку «людина-виробництво».

У широкому значенні під управлінням трудовим колективом розуміють специфічну функцію, невід'ємну частину управлінської та практичної діяльності, галузь знань, спрямовану на забезпечення підприємства висококваліфікованими співробітниками, здатними виконувати трудові обов'язки та оптимальне їх використання [1, с. 14]. На наш погляд, варто зауважити, що управління трудовим колективом передбачає комплексний системний підхід, що враховує потреби організації, що постійно змінюються, в людських ресурсах, забезпечуючи ефективність функціонування компанії незалежно від сформованих кризових ситуацій.

Для умов воєнного часу всі види діяльності підприємства, без перебільшення, характеризуються високим рівнем нестабільності, що провокується численною сукупністю факторів, серед яких можна виокремити: зміни внутрішнього середовища, структурні зрушення в економіці, втрата налагоджених зв'язків, тиск державних органів, законодавчі зміни, розбалансованість ринку праці та інші негативні тенденції, викликані бойовими діями. До симптомів кризи, викликані збройною агресією, як правило, належать: скорочення або втрата частки ринку, зменшення кількості працівників, втрата ліквідності, зниження прибутковості, втрата виробничих потужностей (площі, обладнання, склади тощо), банкрутство [2, с. 54]. Наростаюча нестабільність, ризики, що збільшуються, зумовлюють необхідність удосконалення теоретичних аспектів побудови актуальних моделей антикризового управління, щоб зуміти ефективно адаптуватися до нових умов ведення підприємницької діяльності, керувати робочими місцями, захищати власних співробітників, пристосовуватися до ключових моментів дотримання заходів безпеки.

Трудовий колектив як суб'єкт і об'єкт управління навіть за умови запровадження військового стану залишається основою ефективного функціонування компанії, тому вимагає особливої уваги в процесі антикризового управління та організації трудової

діяльності в умовах, що склалися. Тому до оперативних заходів реагування на зміни системи управління трудовим колективом у стані війни варто віднести:

1) перегляд чинної стратегії кадрової політики та запровадження змін до неї задля збереження безпеки трудового колективу та запобігання зупиненню найважливіших елементів виробництва;

2) забезпечення належних, безпечних умов праці персоналу та зведення до мінімуму ризиків для життя;

3) розширення та впровадження можливостей дистанційної роботи, забезпечення персоналу усіма необхідними інструментами та обладнанням для виконання своїх трудових обов'язків;

4) налагодження нових процесів контролю та взаємодії з персоналом, що працюють дистанційно;

5) облаштування укриттів, бомбосховищ, безпечних приміщень з метою реагування на повітряні тривоги;

6) забезпечення речами першої необхідності, тривожними валізами;

7) оптимізація графіків чергувань;

8) запровадження схем-сповіщень, облаштування пунктів збору персоналу у разі відключення електроенергії, мобільного зв'язку та мережі Інтернет;

9) заохочення взаємодопомоги, обміну знаннями та трудовим досвідом;

10) відкрите обговорення з персоналом плану дій в умовах надзвичайних ситуацій, що дозволить зменшити рівень невизначеності чи стресу та мотивувати до прийняття спільних правильних та доцільних управлінських рішень.

Таким чином, антикризове управління трудовим колективом передбачає прийняття рішень щодо забезпечення безпеки персоналу, створення належних умов трудової діяльності та розвитку кадрового потенціалу підприємства, що діє в умовах воєнного часу. При цьому варто врахувати, що ефективна управлінська політика під час війни забезпечується: скороченням рівнів управління, а не робочих місць; своєчасним інформуванням персоналу; реальною оцінкою того, що відбувається; збереженням ресурсів, що залишилися; гнучкістю прийняття управлінських рішень; підтримкою та забезпеченням високого рівня мотивації всіх членів трудового колективу.

Список літератури

1. Жильченкова В. В. Менеджмент персоналу організації у системі антикризового управління: автореф. дис... канд. екон. наук. Донецьк, 2000. 20 с.

2. Шапурова О. О. Політика антикризового управління при загрозі банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8 (86). С. 147-154.

Перкова М. В.

студентка спеціальності 071 Менеджмент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЗАДАЧИ РЕКРУТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

З метою оптимізації процедури прийняття на роботу фахівців різного рівня, сучасні організації налагоджують співпрацю із рекрутерами. Вони змістовно

вивчають на аналізують вимоги до кандидатів, проводять співбесіди, обговорюють умови та готують офферт. Одним напрямком роботи рекрутерів є пошук фахівців, які наразі не зайняті пошуком роботи, втім підходять до вимог діючих вакансій. В цілому, головним завданням рекрутера є закрити вакантне робоче місце відповідно до визначених до нього вимог. В цілому, рекрутер – це фахівець, який займається пошуком співробітників в компанію; наймом робітників до свого роботодавця. Рекрутер може працювати як в кадровій агенції так займатися пошуком співробітників для інших компаній [1].

Задля того аби знайти кандидатів на вакантні посади, рекрутери можуть використовувати такі джерела:

– Digital-рекрутинг – це пошук кандидатів на сайтах з пошуку роботи, в Telegram-чатах, Facebook/ Instagram групах, тощо. Якщо рекрутер діє правильно, то тут можна отримати певну кількість відгуків від пошукачів вакансій;

– реферальний рекрутинг – здійснюється за певними рекомендаціями: розрізняють внутрішній та зовнішній: внутрішній – співробітники компанії рекомендують знайомих фахівців, зовнішній – рекомендації шукають через партнерів та друзів, які не працюють в компанії. За інформацією Mercer Human Resource Consulting [2] 70% рекрутерів займаються пошуком кандидатів саме за рекомендаціями.

Основні функціональні обов'язки, які можна визначити для якісної роботи рекрутера, зображено на рис. 1.

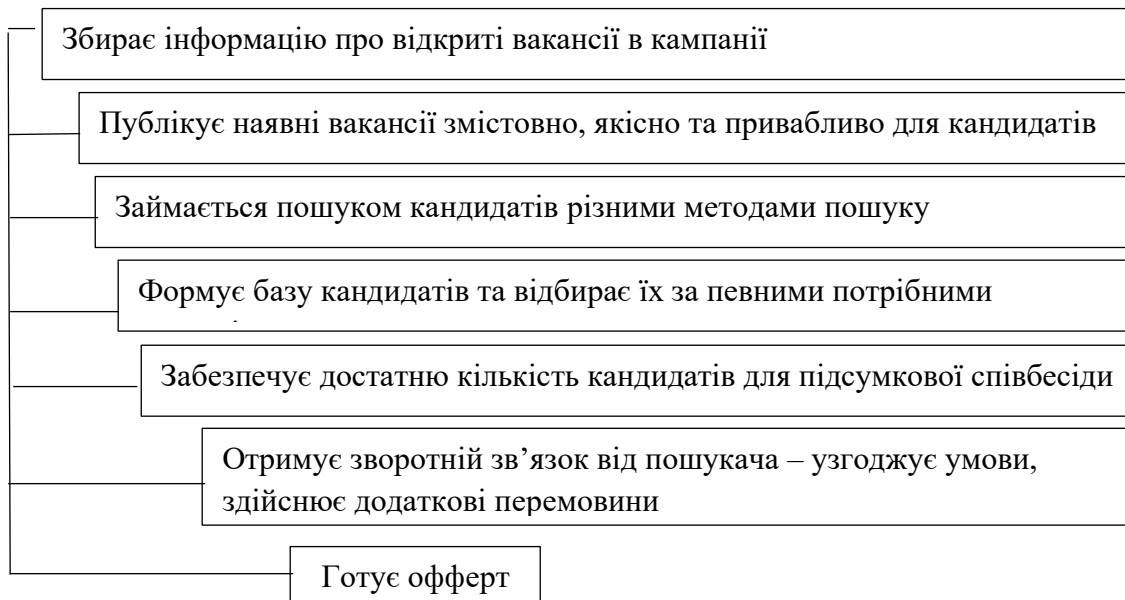

Рис. 1. Основні етапи работ сучасного рекрутера

Джерело: власна розробка

Сучасні методи якими має володіти сучасний рекрутер систематизовано в табл. 1.

Сучасні потреби бізнесу у висококваліфікованих кадрах вирішують такі види рекрутингу:

– класичний лінійний рекрутинг – швидкий пошук обслуговуючого персоналу, робітників і т.д.;

– масовий найм кандидатів – пошук великої кількості співробітників на однотипні вакансії (зазвичай є актуальним при відкритті компанії);

- Headhunting – рекрутер залучає кандидата з професійними навичками з інших кампаній;
- Management Selection – пошук керівників відділів, топменеджерів і т.д.;
- Executive Search – підбір фахівців вищої категорії, які зазвичай не здійснюють пошук роботи самостійно (топ-менеджмент, члени спілки директорів, тощо);
- Preliminaring – пошук випускників вищів та інших фахівців без досвіду роботи.

Таблиця 1

Нові методи рекрутингу

Назва	Зміст методу	Джерело та ресурси
Групи та чати вакансій в соціальних мережах та месенджерах	В спеціальних групах та чатах рекрутер публікує зміст вакантної посади та наводить як саме подати заяву і куди звернутись	Facebook, Instagram, Telegram
Он-лайн ресурси з пошуку роботи	Рекрутер формує заяву на сервісах та аналізує анкети-резюме пошукачів, які на неї відгукнулись. Рекрутер може відслідковувати резюме зареєстрованих користувачів, які не відгукнулись на вакансію, але підходять за параметрами.	LinkedIn Recruiter, work.ua, robota.ua та ін.
Автоматизований пошук кандидатів за допомогою спеціальних сервісів	Рекрутер використовує спеціальні сервіси з метою швидкого пошуку кандидатів на спеціальних платформах. Такі сервіси відбирають резюме осіб, які шукають роботи за ключовими словами, досвідом і т.п.	TurboHiring, Pymetrics, Ideal, Bullhorn, JazzHR, Yello, Avature, Talemetry, CleverStaff
Кадровий резерв рекрутера	У рекрутера є база кандидатів, які отримали відмову в попередніх кампаніях	База пошукачів

Джерело: систематизація [1]

Анкети кандидата на вакантну посаду не дає повної та цілісної картини щодо відповідності кандидата вакантній посаді. Саме тому, актуальним є новий підхід до пошуку співробітників. Для цього потрібно чітко вивчити задачі, які має виконувати робітник (певний образ ідеального пошукача вакансії); розуміти конкретні вимоги до особи, яка претендує на конкретну посаду (а не займатися пошуком «універсального» співробітника); приймати співробітників, які мають певний досвід та особистісні якості для цієї вакансії [3].

В цілому, слід зазначити, що чим вищою є кваліфікація кандидата, тим більш досвідченим має бути сам рекрутер, аби бути спроможним зацікавити відповідного фахівця.

Список літератури

1. Плехова Н. Що таке рекрутинг та де шукати кандидатів. URL: <https://mc.today/rekruting/> (Дата звернення 18.02.2023).
2. Mercer. Metamorphosis/ Themes and Opportunities 2022 <https://www.mercer.com/our-thinking/wealth/investor-themes-and-opportunities-2022.html> (Дата звернення 19.02.2023).
3. Що таке рекрутинг. Блог. <https://fillin.ua/odessa/stati/rekruting/> (Дата звернення 19.02.2023).

УДК 658.15

Пономаренко О. С.

магістрант спеціальності 073 «Менеджмент»
ПВНЗ «Нікопольський економічний університет»

Науковий керівник:

Ващук О. В.

к.е.н., ст. викладач кафедри менеджменту
ПВНЗ «Нікопольський економічний університет»

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Так як умови ринкового середовища змушують менеджерів постійно переходити на застосування в управлінні різноманітних методів та прийомів в розробці та прийнятті своїх рішень, то стратегічні підходи до управління на сучасному етапі економічного розвитку набувають особливої актуальності. І тому, стратегію управління варто розглядати як генеральну комплексну програму дій, що допомагає визначити першочергові для підприємства проблеми, уточнити його місію, головні цілі та способи її досягнення.

Для виконання поставлених перед підприємством довгострокових завдань йому необхідно розробити і фінансову стратегію, покликану не лише сформувати, але і забезпечити ефективне використання його фінансово-ресурсного потенціалу. Тобто, основна направленість фінансової стратегії спрямовується на прийняття ефективних фінансових рішень, які зможуть забезпечити стабільність та підвищення фінансової стійкості підприємства як у поточному, так і в довгостроковому періодах. Не лише товарні та якісні особливості продукції посилюють її конкурентоспроможність, а і ефективно-активне застосування фінансових інструментів і методів виступають запорукою формування впевненості та надійності її конкурентних переваг, що відображаються в її собівартості та ціні.

Аналіз праць науковців переконливо доводить, що фінанси – це не просто гроші, доходи чи видатки або суспільне чи персоніфіковане багатство, а сукупність відносин, насамперед розподільного характеру, які опосередковуються через доходи і видатки підприємницьких структур, держави, фінансових інституцій і міжнародних організацій [1 – 2].

Ми поділяємо думку науковців, що фінансування – це залучення необхідних фінансових ресурсів для найбільш повного покриття потреби підприємства як в основному, так і в оборотному капіталі [3].

Зрозуміло, що ефективна діяльність суб'єктів господарювання у сьогоденні вимагає розбудови, перш за все, досконалої системи управління фінансами підприємств як основи прийняття управлінських рішень. Вагомий внесок у розробку теоретичних й методологічних основ фінансового управління внесли такі вчені як: Діккі Террі, Друрі К., Кінг Альфред М., Майер Е., Райан Б., Фалуді А., Фостер Дж., Хан Д., Хорнгрен Ч.Т., Шим Джей К. та інші.

Отже, узагальнюючи теоретичні підходи, ми переконалися, що фінансова стратегія – це вибір конкретного напрямку фінансової діяльності підприємства (джерела формування фінансових ресурсів, співвідношення між власними та

запозиченими фінансовими ресурсами, умови та особливості формування оборотних та необоротних активів і їх співвідношення, формування податкової політики, тощо), шляхом розробки та залучення основних напрямків розвитку діяльності у відповідності до прийнятої фінансової політики, спрямованої на досягнення оптимальних значень фінансових показників та відповідний прогнозований фінансовий стан підприємства [4].

Так як фінансова стратегія є частиною загальної стратегії підприємства, то повинна узгоджуватися з нею та забезпечувати фінансову сторону досягнення цілей. Виконання завдань, покладених на фінансову стратегію, досягається завдяки використанню інструментів фінансової стратегії, а саме фінансової політики, фінансового забезпечення конкурентних переваг, програм тощо.

Таким чином, теоретичне обґрунтування сутності понять щодо стратегії фінансування діяльності підприємства та його фінансової стратегії, дозволили зробити наступний висновок: перед менеджерами підприємств стоїть складне завдання щодо вибору такої фінансової стратегії, яка б, передбачаючи забезпеченість певних конкретних позицій щодо фінансових можливостей діяльності підприємства та аналізу його реального стану, могла б, з певною імовірністю, передбачати його ефективний розвиток у перспективі.

Наше дослідження проводилося за матеріалами реально діючого посередницького – оптово-торгівельного Приватного підприємства «Агросфера плюс» – що є суб'єктом локального ринку реалізації агропродукції (переважно в Нікопольському районі).

Дані результатів проведеного фінансово-економічного аналізу допомогли установити, що вартість активів підприємства з кожним роком зростає, при цьому спостерігається стабільність співвідношення необоротних та оборотних активів – воно за аналізовані роки збереглося на рівні 65 %: 35 % відповідно. У структурі оборотних активів підприємства переважали запаси, їх частка за звітні роки в вартісному визначенні хоч і зменшувалася, але в цілому становила більше 50%. В останні роки у зміні пасивів спостерігається збільшення як власного капіталу з 4844,2 тис. грн. в 2020 р. до 7026,7 тис. грн. в 2022 р., так і позичкового – з 7224 тис. грн. у 2020 р. до 21508,5 тис. грн. у 2022 р. При цьому в структурі зобов'язань відбулося зростання довгострокових зобов'язань з 422,3 тис. грн. у 2020 р. до 6819,9 тис. грн. у 2022 р.. Частка поточних зобов'язань зменшувалася. Досить стабільну частку займала кредиторська заборгованість за товари (близько 10 – 15 %).

Виручка від реалізації за три останні роки зростала (у 2022 р. зростання склало 56 %). Собівартість реалізованої продукції також з кожним роком збільшується (зростання в 2022 р. склало 48,69 %). Варто відзначити, що збільшення собівартості відбувається за рахунок зростання цін, заробітної плати, транспортних витрат та збільшення витрат на придбання продукції. При цьому прибуток підприємства має тенденцію до зменшення, тобто на підприємстві зменшуються ефективність його діяльності.

Отже, фінансовий стан ПП „Агросфера плюс” не можна назвати стійким, однак поки що він задовільний, але тенденції свідчать про погіршення ситуації. При цьому забезпеченість підприємства необоротними активами дає потенційні можливості для подальшого оздоровлення та стабілізації фінансового стану.

Для того, щоб досліджуване підприємство обрало фінансову стратегію, яка забезпечила б подальший розвиток та успішне його функціонування, необхідно:

1. На наш погляд, підвищення обсягу і частки власного капіталу залишається ключовим моментом подальшого розвитку підприємства тобто бажано досягти хоча б нормативної – 50 % частки власного капіталу в структурі своїх активів, тоді зменшиться ризик банкрутства та фінансова надійність підприємства збільшиться.

2. Стратегію диференціації продукції, започатковану на підприємстві у 2022 р., рекомендовано продовжувати реалізовувати і в майбутньому (застосовуючи виявлену тенденцію, було спрогнозовано обсяги реалізації на період 2023 – 2025 рр.).

3. Поєднання стратегії диференціації зі стратегією оптимізації витрат призведе до підвищення ефективності діяльності підприємства. Тобто, в кінцевому результаті такі заходи можуть забезпечити зниження собівартості продукції підприємства у 2023 р. на 7,45 %, у 2024 р. – на 8,29 %, а в 2025 р. – на 11,72 %.

4. Було складено прогноз фінансових результатів підприємства з врахуванням запропонованих заходів з удосконалення управління (в прогнозованих періодах очікується збільшення чистого прибутку: з 1636,5 тис. грн. у 2023 р., до – 2019,84 тис. грн. у 2025 р. (збільшення на 13,42%).

5. Здійснення запропонованих управлінських рішень мають забезпечити зростання оборотності дебіторської заборгованості, а термін її погашення – зменшити (з 27 до 15 днів).

6. Оборотність кредиторської заборгованості має зменшитися, а період її обертання відповідно збільшитися, що дозволить підприємству довший час використовувати залучені до обороту грошові кошти.

7. Передбачається, що в структурі пасивів відбудуться зміни у співвідношенні між поточними (з 67,48 % до 75,03 %) та довгостроковими зобов'язаннями (з 12,18 % до 4,07 %), тобто фінансова стратегія забезпечення розвитку підприємства передбачає значне зменшення частки довгострокових зобов'язань, як занадто ризикових, а особливо під час військових дій.

8. Прогнозна рентабельність продажу матиме тенденцію до збільшення (очікується збільшення з 10,65 % в 2023 р. до 16,79 % в 2025 р.).

Таким чином, запропоновані заходи допоможуть підвищити показники рентабельності основної діяльності підприємства у 2025 р. на 17,23 %, а значення чистого прибутку в 2025 р. – на 7,79 %, що доводить ефективність рекомендованої фінансової стратегії досліджуваного підприємства.

Список літератури

1. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк, серия: «Библиотека финансового менеджера», К.: НИКА-ЦЕНТР, Эльга. – 2014. – 389 с.

2. Фінансовий менеджмент. Підручник / Під кер. Професора А. М. Поддєрьогіна. К.: КНЕУ. – 2008. – 536 с.

3. Янковська В. А. Фінансова стратегія та її роль у розвитку підприємства / В. А. Янковська // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 50 (1023). – С. 182 – 187.

4. Шушлякова О. В. Моделирование финансовой стратегии предприятия // Научно-технический сборник ХДЕУ. – 2008. – № 56. – С. 86 – 92.

УДК 347.77/.78:330.341.1

Добровольська К. Л.
аспірантка кафедри публічної політики
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ще видатні економісти, серед яких Адам Сміт, Альфред Маршалл та інші, перестали розглядати економічне зростання через збільшення капіталу, праці та природних ресурсів. Вчені почали звертати увагу на нерівномірність динаміки економічного розвитку, викликані технологічними змінами, що докорінно змінювало традиційні уявлення щодо суті та змісту економічних процесів. І вже наприкінці ХХ століття зусиллями таких вчених як Р. Солоу, Е. Денісон, М. Абрамовіц, Д. Кендрік та інших на економічно-математичних моделях було доведено, що головним рушієм економіки став технологічний розвиток [1, с. 19 – 29].

Розвиток інформаційних технологій, зокрема створення комп'ютерів, мережі Internet та мобільних телефонів, спричинив у ХХ столітті технологічний прогрес. Комп'ютери стали доступнішими та потужнішими, що дозволило підприємствам відмовитися від складних цифрових обчислень. Крім того, такі технології сприяли збереженню великих обсягів інформації та дозволили автоматизувати велику кількість процесів. Мережа Internet об'єднала людей з усього світу та надала їм можливість доступу до великої кількості інформації та послуг, зокрема електронної комерції та соціальних мереж. Мобільні телефони стали невід'ємною частиною життя, надаючи людям можливість спілкуватися та отримувати інформацію в будь-який час та в будь-якому місці. Так вже у ХХ столітті за допомогою зазначених інтелектуальних технологій вдалося збільшити продуктивність праці, зменшити витрати, знизити ціни на товари та послуги, збільшити прибутки та підвищити конкурентоспроможність.

Сучасна економіка стає все більш інтелектуальною. Це пов'язано з тим, що інформаційні технології, телекомунікації, програмне забезпечення та інші інновації потужно впроваджуються в різні галузі економіки, зокрема промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівлю, управління. Так підприємства за допомогою сучасних технологій таких як: Internet of Things, IoT (Інтернету речей), Big data (Великим даним), Cloud computing (Хмарним обчисленням), Artificial Intelligence (Штучного інтелекту), 3D printing (3D-друку або адитивному виробництву), Remote & mobile access (віддаленому доступу до робочого столу та мобільному доступу), wireless communication (бездротовому зв'язку), інших різних smart devices (розумних дивайсів) збирають, обробляють та аналізують великі обсяги даних про свою діяльність, ринок, конкурентів та споживачів. Також технології дозволяють їм робити більш точні прогнози, зменшують витрати, покращують якість продукції та послуг, підвищують ефективність, прибутковість та конкурентоспроможність. Слід також зазначити, що технології зараз активно

впроваджуються органами державної влади, установами та організаціями, що виконують адміністративні функції та формують сервісну державу.

Отже, технології, телекомунікації, програмні забезпечення та інші інновації є результатом інтелектуальної, творчої діяльності людини, її інтелектуальною власністю. Відповідно право інтелектуальної власності, тобто право на результат інтелектуальної, творчої діяльності або об'єкт права інтелектуальної власності, стає потужним інструментом для охорони та захисту інвестицій, часу, грошей, зусиль, вкладених винахідником/автором/творцем інтелектуальної власності, оскільки воно надає винахіднику/автору/творцю ексклюзивне право використовувати свій винахід/творіння на певний період часу.

Це важливо для багатьох підприємств, адже технології це часто той бізнес-актив, який є невід'ємною частиною основних послуг бізнесу, що забезпечує життєздатність такого підприємства. Крім того, на розробку бізнес-активів часто витрачаються значні фінансові ресурси на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Лише у разі охорони та захисту прав інтелектуальної власності, інвестори та компанії, які інвестують у дослідження та розробки, мають можливість отримати дохід від своїх інвестицій. Це позитивно впливатиме на економіку країни, адже компанії, які розвивають нові технології та винаходи сприяють економічному розвитку, стимулюють та підтримують подальшу інтелектуалізацію економіки. Але варто пам'ятати, що такі винаходи/творіння охороняються та захищаються у разі якщо набувають ознак об'єктів права інтелектуальної власності.

Серед прикладів у XX столітті яскравим та успішним швидкого, потужного та ефективного розвитку економіки є досвід США. В цій країні саме розвиток інтелектуальної власності вплинув на ефективне функціонування економіки. Завдяки створенню венчурних підприємств підприємці змогли вкладати кошти у нові ідеї, що сприяло створенню могутніх корпорацій серед яких: Intel Corporation, Apple, Kleiner Perkins, раніше Kleiner Perkins Caufield & Byers тощо. Більша частина із зазначених корпорацій починали як стартап-компанії, що були створені на основі інновацій, новостворених конкурентоспроможних технологій (об'єктів права інтелектуальної власності). Це потужно вплинуло на економіку, адже компанії Кремнієвої долини в середині 80-х років XX століття випустили третину світового виробництва мікропроцесорів.

Дотепер Кремнієва долина лишається одним із найбільших технопарків світу за своїми масштабами та територією і такі гіганти як Adobe Systems, Google, Advanced Micro Devices (AMD), Hewlett-Packard та інші продовжують і надалі відігравати значну роль в економіці США. Прикладом такого ефективного економічного розвитку є корпорація Google, яка у жовтні 2021 року прозвітувала про найбільше зростання виручки за підсумками кварталу протягом останніх 14 років і майже подвоїла свій прибуток [2]. Із досвіду США стає очевидно, що інтелектуальна власність є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки, а механізмом її інтеграції в економіку є підприємницька діяльність.

Отже, інтелектуальна власність відіграє важливу роль в економіці, залишаючись ключовим ресурсом для розвитку наукових, технічних та інноваційних процесів, оскільки технологічні зміни призводять до створення нових інтелектуальних продуктів, що розвивають економічний простір. Саме охорона та захист прав інтелектуальної власності забезпечує стимули для інновацій та технологічного розвитку, що в свою чергу сприяє економічному розвитку.

Економічні виміри інтелектуальної власності виявляються в тому, що нові ідеї, наукові дослідження та розробки з часом трансформуються у новий або покращений продукт чи послугу комерційного значення, що розвиватиме економіку будь-якої країни. Розвиток будь-якої галузі економіки промисловості, будівництва, сільського господарства, торгівлі, економіки відбувається тоді, коли вона управляється інтелектом, комерціалізуються новітні досягнення у галузі науки та техніки, через підприємницьку діяльність, і авжеж розвиваються інформаційні технології.

Для ефективного розвитку вітчизняної економіки потрібні технологічні зрушення, викликані інноваційною діяльністю та накопиченням людського капіталу з чітким функціонуванням механізмів, налагодженням зв'язків науки та виробництва. Так об'єкти права інтелектуальної власності виступають економічною категорією. Проте, в Україні загострюється питання ефективної охорони та захисту прав інтелектуальної власності, адже утворення єдиного економічного простору, вільне переміщення інформації, технологій, капіталів, товарів, відтік провідних висококваліфікованих працівників, у зв'язку із збройною агресією російської федерації, негативно пливають на національну економіку та ускладнюють охорону та захист інтелектуальної власності. Таким чином інтелектуальна власність потребує охорони, адже виступає чинником економічного зростання.

Перспективним напрямом у вітчизняному науковому полі є дослідження організаційно-правового механізму охорони та захисту прав інтелектуальної власності як такого, що здатний забезпечити охорону прав інтелектуальної діяльності в умовах розвитку єдиного економічного простору. Крім того, такий механізм має інтегрувати науку з підприємництвом, адже усвідомлення значимості малих підприємств в нашій країні дуже звужена. З американського досвіду це сприятиме створенню підприємств, що здатні здійснювати відбір перспективних науково-технічних досягнень, будуть своєчасно патентувати винаходи та просуватимуть наукомісткі товари на ринок, що допоможе вивести нашу країну на шлях розвитку інноваційної економіки.

Список літератури

1. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1996. 240 с.
2. Google прозвітував про найвище зростання виручки за останні 14 років. Економічна правда від 27 жовтня 2021. URL: <http://surl.li/dpred> (дата звернення 19.02.2023).

УДК 354

Жадан О. В.

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В сучасних умовах життєздатність парламентаризму як складової системи публічного управління проявляється насамперед у полярних оцінках його майбутнього в Європі та в усьому світі. З одного боку, спостерігається зростання песимістичних настроїв, однією з головних тез яких є діагноз про ерозію влади

парламенту. Так, Президент Конституційного Суду Німеччини Х.-І. Папір констатує «процес занепаду конституційного права та публічно-правової політики» як результат «зниження впливу парламенту» [1].

Є і діаметрально протилежні погляди науковців і політиків, за якими парламентаризм демонструє зовсім не історію занепаду, а, навпаки, історію розвитку. Насамперед західноєвропейські парламенти ХХ ст. змогли знайти власну нішу. Хоч як не парадоксально, хрестоматійна функція парламенту (законодавство і законодавчий процес) відіграє у цій «ніші» досить скромну роль. Йдеться як мінімум про три аспекти сучасного парламентаризму, а саме: 1) про створення та адекватне функціонування механізмів контролю над центрами політичного та соціального панування; 2) про оперативну парламентську реакцію на великі та малі політичні програми виконавчої влади; 3) про особливу синергію, що виникає в результаті взаємодії парламенту як інституту та ЗМІ щодо підтримки режиму публічності, гласності та прозорості будь-якої активності публічної влади.

Прихильники тези про занепад сучасного парламентаризму багато в чому лише повторюють відомі тези великих критиків лібералізму, наприклад Карла Шмітта. Зокрема, вони змішують два логічно самостійні поняття парламенту, а саме: парламент як інститут конституційного права та парламент як політичний інститут. У контексті зазначеного вони вважають, оскільки сучасний парламент на Заході вже не претендує на провідну роль у політичному процесі, як в епоху дуалістичних монархій, то парламент тим самим вичерпав свій ресурс як інститут конституційного права [2].

Як конституційно-правова установа парламент сам собі не належить і тому не може претендувати на будь-який монопольний статус на шкоду іншим конституційно-правовим установам (глава держави, уряд, судова система). Парламент як місце дії різних політичних партій, звичайно, може брати участь у цьому процесі без будь-яких гарантованих результатів. Але, коли йдеться про парламент як інститут у конституційно-правовій системі організації публічної влади, він виступає до ролі «незручного свідка», при якому органам виконавчої влади зручніше дотримуватися «правил пристойності», ніж порушувати їх [3]. Таким чином, природа парламенту швидше зосереджена на парламентських процедурах, які мають багатоаспектний характер. Це не лише законодавча процедура, а й процедура контролю, процедура бюджетування публічної влади, процедура політичної взаємодії парламентської більшості та парламентської опозиції тощо.

З таким песимістичним прогнозом погано узгоджується те, що можна назвати Ренесансом парламентаризму у країнах Центральної та Східної Європи після краху соціалістичної системи. Після «оксамитових» революцій постсоціалістичні законодавчі органи одразу ж запрацювали в режимі класичного парламенту. Це дає підстави стверджувати, що форма парламенту як така визначає і зміст парламентської діяльності.

Відповідно матеріальні, змістовні чи політичні аспекти цієї діяльності завжди задалегідь оформлені та обмежені конституційно-правовими рамками. Невипадково позапарламентські партії поділяються лише на два види: партії, що хочуть стати парламентськими, тобто. ще не пройшли до парламенту, але дуже хочуть, і партії, які вже стали антипарламентськими тому, що через їхню маргінальну чи радикальну ідеологію ніколи до парламенту не пройдуть. У будь-якому разі точкою відліку, чи масштабом класифікації діяльності політичної партії, є парламент як установа та інститут конституційного права.

Оцінки цього переможного маршу парламентаризму Центральною та Східною Європою є досить неоднозначними. Так, Йорген Хабермас вважає, що в даному випадку йдеться багато в чому лише про «наздоганяючі революції» за вже відомими класичними лекалами західноєвропейського парламентаризму [4]. Тобто вважається, що для майтнього парламентаризму у Європі ця «друга його хвиля» у Центральній та Східній Європі немає принципового значення.

Лунають впливові голоси, які закликають до обережної оцінки цього переможного маршу парламентаризму Центральною та Східною Європою. Так, Йорген Хабермас вважає, що в даному випадку йдеться багато в чому лише про «наздоганяючі революції» за вже відомими класичними лекалами західноєвропейського парламентаризму [4]. Відповідно для долі парламентаризму у Європі ця «друга його хвиля» у Центральній та Східній Європі немає принципового значення.

Список літератури

1. Papier H. J. Steuerungs und Reformfähigkeit des Staates. Mellinshoff / Morgenthaler/Puhl (Hrsg.). Die Erneuerung des Verfassungsstaates. Symposion aus Anlass des 60. Geburtstags von Prof. Dr. Paul Kirchhof. 2003. P. 103.
2. Kirchhof P. Demokratie ohne parlamentarische Gesetzgebung? NJW 2001, S. 1332; Klein E. Gesetzgebung ohne Parlament. 2004. P. 7.
3. Kirchhof P. Das Parlament als Mitte der Demokratie. FS P. Badura. 2004.
4. Habermas J. Die nachholende Revolution. Kleine politische Schriften VII. 1990.

УДК 351.82:061.1ЄС

Меркотун Г. Г.

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування

Навчально-наукового інституту державного
управління НТУ «Дніпровська політехніка»

ORCID 0000-0001-8030-7560

ЕКОНОМІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ

Біла книга про європейське врядування (2001 р.) визначає «врядування» як правила, процеси та поведінку, що впливають на те, яким чином застосовується влада на Європейському рівні, особливо у питаннях відкритості, участі, підзвітності, ефективності і злагодженості [1, с. 9].

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), «економічне врядування» стосується політики, нормативно-правової бази та регуляторних механізмів, які уряди приймають для управління економікою. Економічне врядування охоплює дві широкі сфери державної політики: макроекономічне управління (включаючи бюджетно-фінансову сферу) та мікроекономічне управління (стосується політики, що визначає середовище функціонування приватного сектору, включаючи процедури ліцензування бізнесу та процеси виконання контрактів) [2, с. 7].

На думку А. Зоппе «економічне врядування» – це система установ і процедур, створених для досягнення цілей Союзу в економічній сфері, а саме координації

економічної політики для сприяння економічному та соціальному прогресу ЄС та його громадян. Розвиток економічного врядування включає в себе посилену координацію та нагляд як за фіскальною, так і за макроекономічною політикою, а також створення рамок для управління фінансовими кризами [3].

Виклики та проблеми, що постали перед ЄС на початку XXI століття, обумовили необхідність визначення Європейською Комісією у 2000 р. реформи врядування як однієї із чотирьох стратегічних цілей. Адаже, в цей період ЄС постав перед двома викликами одночасно: з одного боку існувала нагальна потреба у зміні системи врядування в рамках вже існуючих угод, а з іншого – потреба у більш широкому обговоренні майбутнього Європи.

Економічне врядування в ЄС здійснюється відповідно до певних принципів, які покладені в основу організації й діяльності всіх його Інституцій. Принципи економічного врядування – це базові, фундаментальні засади, що відображають найбільш загальні стійкі риси закономірностей і законів врядування, яких необхідно дотримуватися в управлінській діяльності.

У Білій книзі Європейська Комісія визначила п'ять принципів, які лежать в основі належного врядування [1, с. 11 – 12]:

– відкритість. Інституції ЄС повинні працювати більш відкрито і разом з державами-членами активно обговорювати питання діяльності ЄС та рішення, які приймаються на європейському рівні. Інституції ЄС повинні викладати інформацію мовою, що є доступною і зрозумілою широкому загалу;

– участь. Якість, відповідність та ефективність політики ЄС має бути досягнута шляхом забезпечення участі всіх зацікавлених сторін упродовж всього процесу вироблення політики – від її планування до впровадження. Реалізація даного принципу суттєво залежить від того, чи керуються національні уряди інклюзивним підходом при розробці та впровадженні політики ЄС;

– підзвітність. Ролі у законодавчому та виконавчому процесах повинні бути чітко визначені. Кожна з Інституцій ЄС повинна пояснювати і брати відповідальність саме за те, що вона робить для Європи. Більша ясність та відповідальність також вимагається від держав-членів ЄС та всіх інших агентів, що задіяні в розробці та впровадженні політики ЄС на будь-якому рівні;

– ефективність. Напрями політики повинні бути дійовими та своєчасними, відповідати реальним потребам на основі чітких цілей, оцінювання майбутнього впливу та, якщо можливо, минулого досвіду. Реалізація принципу ефективності залежить також від упровадження політики ЄС на пропорційній основі та від того, чи рішення приймаються на найбільш доречному для цього рівні;

– злагодженість. Напрямки політики ЄС та відповідні дії Інституцій ЄС мають бути узгодженими й зрозумілими. Узгодженість вимагає політичного лідерства, політичної волі та високої відповідальності у забезпеченні несутеречливого підходу в межах складної системи ЄС.

Кожен із зазначених принципів є визначальним для демократичного врядування та верховенства права в державах-членах ЄС та може бути застосований на усіх рівнях влади – світовому, Європейському, національному, регіональному і місцевому. Також кожен із принципів є важливим сам по собі. Але економічне врядування не може бути ефективним, якщо воно не було підготовлено та впроваджено у найбільш інклюзивний спосіб.

Застосування вище означених принципів належного економічного врядування підсилює та доповнює такі принципи функціонування ЄС, як пропорційність і субсидіарність та відповідність і доповнюваність. Отже, плануючи та впроваджуючи

політику, необхідно чітко визначити рівень її впровадження (від рівня ЄС до місцевого), обрати необхідні інструменти, які повинні чітко відповідати цілям, що реалізуються. Іншими словами, перед тим, як впроваджувати певний напрямок політики, важливо чітко визначити: а) чи дійсно втручання є необхідним; б) чи рівень ЄС є найбільш доречним рівнем втручання; в) чи обрані заходи відповідають заявленим цілям.

Підсумовуючи варто зазначити, що економічне врядування в ЄС постійно посилюється і вдосконалюється, розвиваючись в контексті історичних подій, у зв'язку з чим змінюються і модифікуються його принципи.

Список літератури

1. Європейське врядування : Біла книга / Комісія Європейських Співтовариств. – Брюссель, 25.7.2001 COM(2001) 428. – URL : <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/Bia-knyga-YEvropey-ske-vryaduvannya.pdf>.

2. Economic governance. Annual thematic performance report 2006-2007. – URL : <https://www.oecd.org/derec/australia/45828016.pdf>.

3. Zorpe A. Economic governance. – URL : <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/87/economic-governance>.

Ткач Т. А.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет телекомунікацій

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

За результатами Моніторингу реалізації плану заходів з виконання Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] транспортний сектор є найменш реформованим. Загальний відсоток імплементації *acquis* ЄС за період 01.11.2014 – 31.10.2022 сукупно становить 52%. На практиці спостерігається найбільш інтенсивне реформування автотранспортного сектору, при цьому залізничний сектор залишається найбільш закритим до реформ.

Якщо прикладне питання реформування транспортного сектору економіки (здійснення габаритно-вагового контролю, відповідності рухомого складу *acquis* ЄС, впровадження графіків змінності тощо) частково вирішено, то проблема, що сформувалась у фокусі соціально-економічного аспекту, залишається в зародковому стані, оскільки пов'язана з потенційними ризиками провокування соціального конфлікту, обумовленого відходом від старої, радянської, системи повсемірної гіпертрофованої турботи про соціально вразливі верстви населення. Існуюча система соціального захисту вразливих верств населення у транспортному секторі не враховує реального стану трансформації суспільства.

Сьогодні соціальна складова транспортної системи України перебуває на розпутьті: з одного боку – старі, радянські, підходи до її формування й реалізації, кризисні процеси у яких поглиблені економічною незабезпеченістю; з іншого – необхідність залучення в економіку якомога більшої кількості населення через забезпечення його справедливої мобільності.

На відміну від радянської системи соціальної турботи, що виявлялась у наданні повного пільгового проїду усіма видами транспорту за рахунок державних

госпрозрахункових підприємств визначеним категоріям громадян, сьогоднішня рамка функціонування як економіки, так й державних інститутів та інституцій зазнали трансформацій: проведено реформу децентралізації, за умовами якої муніципалітети отримали додаткову автономію, в т.ч. і в транспортному секторі; почали створюватись міські агломерації, здатні вирішити питання транспортного обслуговування населення на місцевому рівні; виникли приватні і комунальні підприємства транспорту. Змінились і поняття соціальної вразливості населення. Законом України «Про соціальні послуги» [2] наведено критерії, за яких особа може вважатись такою, що потребує соціальної підтримки, а отже, є соціально вразливою.

Таким чином, відбувся перехід від індивідуально-категорійної системи побудови соціального захисту громадян країни до описово-категорійної, за якої будь-яка особа, яка на законних підставах проживає на території України, має право на соціальну підтримку. На законодавчому рівні введено маркери, що позначають зміни, як правило погіршення, у соціальному статусі людини, створюючи підстави для застосування заходів соціальної підтримки від імені держави в особі муніципальної влади, виходячи з фінансових можливостей надання такої підтримки. Запропонований механізм є похідним від *FFEU* («чотири свободи ЄС»): переміщення людей, капіталу, товарів та послуг [3], і може бути удосконаленим через призму економії витрат муніципалітетів, якщо одним із критеріїв потреби у соціальній підтримці буде визначено рівень власної матеріальної забезпеченості отримувача таких соціальних послуг.

Наведені вище трансформації, не дивлячись на схожість понять, не імплементувались у сферу соціального транспортного обслуговування. До сьогодні отримувачі соціально значущих транспортних послуг визначені індивідуально-категорійно. При цьому не враховується фінансово-економічна забезпеченість муніципалітетів, реальна потреба отримувачів, рівень соціальної незахищеності, реальний стан матеріально-фінансового забезпечення тощо.

В умовах негативних соціально-економічних ризиків України (оцінка профілю S-5, визначених ESG Credit Impact Score) [4], що виникли внаслідок воєнного конфлікту і переміщення значної частини населення (близько 20% довоєнного населення: при цьому за межі України виїхало 7,2 млн громадян та 6,9 млн є внутрішньо переміщеними особами) зросли ризики для здоров'я й безпеки людей, а також знизився доступ до основних послуг. Економічний спад призвів до значного зростання безробіття та бідності (за даними Міжнародної організації праці за 2022 р. спостерігається приріст безробіття на рівні 15,5% (2,4 млн робочих місць) у порівнянні з 2021 р. [5]), а отже, визначив на новому рівні високу вразливість населення та державного управління до соціальних ризиків.

Означене дає підстави сформулювати тезу про збільшення кількості осіб, котрі потребуватимуть соціального захисту, за відсутності можливостей держави реалізувати такий захист. Отож, реалізації першої з європейських свобод – переміщення людей, на нашу думку, ставиться під загрозу в силу відсутності економічних можливостей реалізації прогресивно акумульованих запитів на гарантоване пільгове транспортне забезпечення, в т.ч. пов'язане з пошуком роботи, медичним забезпеченням, освітнім процесом, іншими соціальними комунікаціями.

Однією з основних задач посилення спроможності держави у сфері надання соціально значущих транспортних послуг є, на нашу думку, встановлення «соціального сита», забезпечення його вимірюваності та постійної верифікації. Такий підхід, на нашу думку, забезпечить реалізацію збалансованих заходів та

дозволить більш динамічно реагувати на майбутнє прогнозоване зростання і зміну попиту на транспортні послуги та ефективне використання ресурсів. Нами «соціальне сито» у політиці соціальної транспортної підтримки населення розглядається як елемент віднаходження з одного боку внутрішніх економічних резервів для підтримки тих, хто реально її потребує у конкретний часовий проміжок, входячи з реальних життєвих обставин та матеріального стану отримувачів соціальних транспортних послуг; з іншого – як досягнення консенсусу в середині суспільства, між його учасниками; а також між суспільством і державою в процесі реалізації суспільного договору, формування нового порядку денного нового суспільного договору.

Мета запропонованого методу полягає у необхідності впровадити такі механізми управління, котрі б задовільнили запити соціально вразливих верств населення на достатню мобільність, включаючи безперервність та якість транспортних послуг, забезпечивши внесок у забезпечення сталого соціально-економічного балансу.

Узагальнюючи варто зауважити, що найближчими роками попит на соціально значимі транспортні послуги розширюватиметься, зокрема у зв'язку зі старінням населення, перебігом економічних процесів, погіршенням екологічного стану довкілля, реалізацією заходів подолання воєнного конфлікту. Відтак методи формування та реалізації соціальної транспортної політики повинні бути трансформовані таким чином, щоб забезпечити соціальну справедливість як серед отримувачів соціально значимих транспортних послуг, так й серед їх надавачів.

Список літератури

1. Пульс Угоди. Моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. – [Електронний ресурс] – URL : <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/transport>.
2. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України / ред. від 27.04.2022 / Офіц. вебсайт Верхов. Ради України. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
3. Договір про заснування Європейської Спільноти. – [Електронний ресурс] – URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
4. Повідомлення Міжнародної рейтингової агенції Moody's Investors Service [Електронний ресурс] – URL : https://www.moody.com/research/Moodys-downgrades-Ukraines-ratings-to-Ca-with-a-stable-outlook--PR_472790/
5. ILO response to the Ukraine crisis. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/projects/ukraine-crisis/lang--en/index.htm>.

УДК 352:004.9

Шевченко Л. Г.

к.е.н., доцент
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогодні підвищення ефективності управління в межах територіальних громад неможливе без впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Зокрема, їх використання спрямоване на вдосконалення якості діяльності територіальної громади, покращення взаємодії влади і мешканців громади.

З метою досягнення Цілі сталого розвитку № 11, що полягає у забезпеченні відкритості, безпеки, життєстійкості та екологічної стійкості міст і громад, де мешканці мають гідний рівень життя, формуються засади економічного процвітання та соціальної стабільності без завдання шкоди довкіллю, орієнтовані на впровадження цифрових технологій.

Протягом останніх років без перебільшення усі сфери життєдіяльності громад змінилися під впливом абсолютно нових викликів. Пандемія COVID-19 порушила екосистему та інфраструктуру територій, у той же час вона значно прискорила процеси цифровізації, породивши не лише нові потреби та можливості, але й нові залежності і проблеми. Попри очевидні позитиви, притаманні інформаційним технологіям (підвищення рівня інноваційності, покращення системи освіти та охорони здоров'я, підвищення рівня енергоефективності тощо), вони можуть збільшувати територіальні цифрові «розриви», формувати ризики дезінтеграції громад окремих віддалених територій, а також поглиблювати вразливість економіки та населення до кібератак. Саме проблема кібербезпеки на тлі збільшення цифрових технологій визначена однією з ключових під час Всесвітнього економічного форуму (січень 2021 р.), де було висунуто припущення про поширення так званої «кіберпандемії» [1].

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Президент України підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Правовий режим воєнного стану в Україні висунув на порядок денний низку питань, пов'язаних як загалом з проблемою кібербезпеки, так і, зокрема, з проблемою забезпечення приватності засобів комунікації у межах окремих громад. Мова йде про необхідність протидії витоку інформації військового характеру за межі обмеженого кола людей (членів громади). Це інформація, яка стосується, наприклад, розміщення об'єктів інфраструктури, волонтерських штабів, бомбосховищ, блок-постів, місць ракетних ударів, відповідних фото- та відеоматеріалів тощо. Також особливої приватності потребує комунікація працівників військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування.

Передача інформації через месенджери давно стала невід'ємною частиною повсякденності. Месенджери дозволяють швидко і легко налагодити комунікацію між членами громади щодо різних питань: робота, навчання, розваги, особисті контакти. Функції сучасних месенджерів давно вийшли за межі звичаного обміну повідомленнями, фото, відео. За допомогою цього засобу комунікації можна здійснювати аудіо- та відеодзвінки, робити покупки, сплачувати рахунки за комунальні послуги, отримувати довідкову інформацію, замовляти продукти харчування, таксі, квитки та багато іншого [2].

Розвиток хмарних технологій також посилив вплив месенджерів на розвиток громад, тому що їх використання не обмежується побутовим спілкуванням, вони є зручним засобом комунікації у системі управління (надзвичайно спрощується процес передачі важливих файлів, листування, контактів тощо).

Враховуючи нові виклики на шляху розвитку громад і територій, про які йшлося вище, постає питання вибору месенджера, який би найкраще відповідав обраним критеріям і, у першу чергу, забезпечував приватність обміну інформацією.

Таблиця 1

**Порівняльні характеристики месенджерів
за основними критеріями безпеки [2]**

Функція (критерій безпеки)	Signal	Wickr Me	Telegram	Viber
Підтримка наскрізного шифрування за замовчуванням	Так	Так	Ні (потрібно самостійно розпочати захищений чат)	Так
Підтримка наскрізного шифрування для дзвінків / відеодзвінків	Так	Так	Так	Так
Відсутність збору особистих даних користувача з боку адміністрації месенджера	Так	Так	Ні (контактна інформація, контакти, ідентифікатори)	Ні (контент користувача, розташування, ідентифікатори, покупки, контактна інформація, контакти)
Повністю відкритий вихідний код (як серверної, і клієнтської частин)	Так	Ні	Ні	Ні
Додаток генерує та зберігає ключ безпосередньо на пристрої	Так	Так	Так	Так
Застосовуються надійні криптографічні алгоритми	Так	Так	Так	Так
Шифрування метаданих	Так	Так	Ні	Ні
Підтримка двофакторної аутентифікації	Так	Так	Так	Ні
Відсутність зберігання листування на сервері	Так	Ні	Ні	Ні
Відсутність передачі особистих даних користувача державним органам безпеки	Так	Так	Ні	Так

У результаті порівняння характеристик найбільш популярних месенджерів (табл. 1) [2], було зроблено висновок, що Signal найбільше відповідає основним критеріям безпеки та має переваги серед інших месенджерів. Використання месенджеру Signal може бути рекомендованим для використання в громадах у сучасних умовах, зокрема під час воєнного стану в Україні.

Список літератури

1. Smart-інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-%D0%A1YTI-SITE.pdf>.

2. Порівняльний аналіз безпечності та приватності месенджерів. URL: <https://www.anti-malware.ru/compare/Messengers-security-and-privacy>.

СЕКЦІЯ 18

SECTION 18

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО,
ЖИТЛОВЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
CIVIL LAW AND PROCEDURE, FAMILY LAW, HOUSING
LAW, INTERNATIONAL PRIVATE LAW**

УДК 347.4

Рудько Д. О.

студент 2 курсу ОС Магістр

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТЛУМАЧЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ. ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ

При укладенні договорів, а найчастіше при виконанні їх і вирішенні спорів, спричинених порушенням договірних зобов'язань, виникає потреба у з'ясуванні змісту договору в цілому або окремих його умов, тобто в тлумаченні договору.

До прийняття Цивільного кодексу України 2003 р. (далі – ЦК України) в цивільному законодавстві були відсутні положення, які б визначали підходи до тлумачення договорів. Зокрема, суди, розглядаючи спори, виходять з норм Цивільного та Господарського процесуальних кодексів, які зобов'язують їх до всебічного з'ясування дійсних прав і взаємин сторін, до встановлення справжнього змісту тексту договору, поданого сторонами для розгляду [1, с. 181 – 182].

Диспозитивність індивідуального правового регулювання не тільки не виключає але й сприяє наявності в договорі більшої кількості текстуальних суперечностей та їх форм, що створює перешкоди для розуміння дійсного волевиявлення його сторін. Причини цього явища різноманітні, від низького рівня юридичної грамотності до навмисного зловживання змістовно-текстуальною варіативністю. Наявні суперечності закладають основу для подальшої деформації договірних відносин, перешкоджає їх належній реалізації [2, с. 155].

Щодо цього аспекту проблематики питання, Юдін З. М. вказує на те, що останнім часом спостерігаються різке зростання свободи волевиявлення і можливість широкої модифікації такої свободи волевиявлення сторін, розширення меж диспозитивного регулювання цивільно-правових відносин, а також ускладнення цивільного договору і, відповідно, проблеми його тлумачення. При цьому зростання і домінування суб'єктивного фактора у тлумаченні цивільного договору визначає наперед його процесуальну характеристику. У цьому процесі зростає роль оцінок, сформульованих і сформованих судовою практикою і теорією права, які спроможні змінити, істотно доповнити, розширити або навіть зламати законодавчі уявлення про інтерпретацію цивільних договорів, які склалися [3, с. 13].

Як зазначає О. А. Беляневич [4, с. 496], метою тлумачення договору є встановлення і пояснення істинного правового змісту (сміслу) договору. У практиці ділового обігу така потреба виникає досить часто, коли необхідно встановити відповідність між волею контрагентів та її волевиявленням, зокрема, при недостатньо повному або нечіткому формулюванні окремих умов договору, при виникненні суперечностей між контрагентами стосовно сутності договору, порядку та способу виконання договірних зобов'язань, при використанні в договорі незрозумілих термінів тощо, тобто тоді, коли сторони при викладенні умов договору або не звернули увагу на редакцію договору в цілому чи окремих його частин, або, встановлюючи певні умови, розуміли їх неодноково.

У ч. 1 ст. 673 ЦК України зазначено, що тлумачення договору здійснюється відповідно до ст. 213 цього Кодексу, тобто відповідно до правил щодо тлумачення правочину.

У останній згаданій статті містяться норми про те, що зміст правочину може бути витлумачений стороною (сторонами). На вимогу однієї або обох сторін суд може постановити рішення про тлумачення змісту правочину. При тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів. Якщо буквальне значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін. Якщо за цими правилами немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення. У разі тлумачення умов договору можуть враховуватися також типові умови (типові договори), навіть якщо в договорі немає посилання на ці умови [5].

На відміну від відомих способів тлумачення, які використовуються для інтерпретації змісту правових норм, тлумачення змісту договору відбувається на іншому методологічному підґрунті. Такі способи тлумачення правових норм, як граматичне, логічне, історичне, телеологічне тощо розкривають об'єктивну сутність права. За межами такої інтерпретації залишаються суб'єктивні фактори сприйняття змісту правової норми. Це не випадково, оскільки, норма права є загальнообов'язковою, що виключає будь-яку суб'єктивність як в процесі її формування, так і в процесі сприйняття її змісту [2, с. 156].

У доктрині права при тлумаченні договорів виходять з того, що кожне положення договору повинно тлумачитися з урахуванням всіх інших положень незалежно від їх розташування у тексті договору. Так, Л. К. Веретельник [6, с. 281] підкреслює, що незрозумілі положення мають тлумачитися в такому сенсі, який надає їм дійсності, а не перетворює їх на недійсні. З двох можливих тлумачень перевагу слід віддавати тому тлумаченню, яке найбільшою мірою узгоджується з природою договору, волею сторін на його укладення і виконання. При тлумаченні двозначних положень слід керуватися звичаєм та торговельним звичаєм тієї країни, де був укладений такий договір.

Звичаї ділового обороту беруть до уваги під час тлумачення правочинів. У випадку сумнівів їх необхідно трактувати, виходячи з вимог добросовісності, розумності та справедливості та брати до уваги. Під час укладання договорів сторони прямо або мовчазно визнають керівним звичай окремої галузі торгівлі і тим самим визнають його складовою частиною договору [7, с. 163].

Найбільш яскравим та повним прикладом висвітлення питань тлумачення в міжнародних документах є правила тлумачення міжнародних термінів – Інкотермс, розроблених Міжнародною торговою палатою, які є приватною неофіційною кодифікацією міжнародних торгових звичаїв. Стосовно вказаних правил у науковій літературі висловлювалася позиція, згідно з якою навіть у випадках, коли сторони не посилалися на положення Інкотермс, суд має право застосувати до договору дані правила, розглядаючи їх як один із доказів існування торгового звичаю (це характерно більшою мірою для міжнародних комерційних арбітражів) [8, с. 129 – 130].

Як зазначає Гайдулін О. О. найбільш численними є спеціальні принципи тлумачення, які досить часто кваліфікуються як правила інтерпретації. При цьому необхідно зауважити, що, на відміну від більш загальних принципів інтерпретації, які наповнюються відповідним змістом у доктринальних джерелах, спеціальні принципи тлумачення розробляються саме в процесі судової та арбітражної практики [9, с. 230].

За допомогою встановлених способів тлумачення можливо з'ясувати сенс договору, встановити наміри його сторін та визначити мету, які прагнуть сторони. Проте усунути протиріччя змісту та прогалини індивідуального правового регулювання важко. Їх подолання забезпечується іншим юридичним інструментарієм.

Одним із таких інструментів є інтерпретація змісту правочину по формулі *contra proferentem* (лат. *verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem* – слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав).

Варто відзначити, що застосування даного принципу при тлумаченні змісту цивільно-правового договору у вітчизняній судовій практиці є новелою: у 2018 році Верховний Суд вперше запропонував застосовувати цей принцип у випадку коли правила тлумачення, встановлені ст. 213 ЦК України, не дозволяють з'ясувати справжній зміст цивільно-правового договору.

Так, у своїй постанові від 18.04.2018 (справа № 753/11000/14-ц) він висловив таку правову позицію: «У разі, якщо з'ясувати справжній зміст відповідної умови договору неможливо за допомогою загальних підходів до тлумачення змісту правочину, передбачених у частинах 3 та 4 ст. 213 ЦК України, слід застосовувати тлумачення «*contra proferentem*». За принципом «*contra proferentem*» слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав. Особа, яка включила ту або іншу умову в договір, повинна нести ризик, пов'язаний з неясністю такої умови. При цьому це правило застосовується не тільки в тому випадку, коли сторона самостійно розробила відповідну умову, але й тоді, коли сторона скористалася стандартною умовою, що була розроблена третьою особою. Це правило підлягає застосуванню не тільки щодо умов, які «не були індивідуально узгоджені» (*no individually negotiated*), але також щодо умов, які хоча і були індивідуально узгоджені, проте були включені в договір «під переважним впливом однієї зі сторін» (*under the dominant influence of the party*).» [10].

Як зазначає Вовк М. З. принцип «*contra proferentem*» широко застосовується при тлумаченні договорів у міжнародному праві, а саме: при тлумаченні будь-яких комерційних договорів відповідно до ст. 4.6 Принципів міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) від 01.01.1994, при тлумаченні будь-яких договорів, умови яких не були індивідуально узгоджені згідно ст. 5:103 Принципів Європейського контрактного права, при тлумаченні умов споживчих договорів відповідно до ст. 5 Директиви ЄС 93/13/ЄЕС про несумлінні умови договорів зі споживачами. Вчений також акцентує увагу на тому, що в законодавстві низки європейських держав (Австрії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Португалії, Франції) законодавчо закріплена можливість застосування принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні договорів [11, с. 27].

Застосування принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні умов цивільно-правових договорів вимагає від суду з'ясування авторства спірної договірної умови.

Щодо з'ясування авторства спірної умови у договорі, укладеному між особою, що здійснює підприємницьку діяльність, і фізичною особою (у тому числі споживачем), то у Постанові Верховного Суду від 27.11.2019 (справа № 753/4078/17) висловлена наступна правова позиція. Зокрема, якщо не доведено інше, стороною, яка розробила і (або) запропонувала спірну умову договору, є: у договорі, укладеному між особою, що здійснює підприємницьку діяльність, і фізичною особою (у тому числі споживачем), – сторона, що здійснює підприємницьку діяльність. При неясності волі сторін суд має вибрати варіант, що відповідає інтересам покупця. Відповідна правова позиція Верховного Суду відповідає балансу інтересів сторін та ґрунтується на необхідності захисту «слабкої сторони» договору, якою насамперед є фізична особа, тобто споживач, при укладенні договору з

особами, що здійснюють підприємницьку діяльність. Причому, говорячи про «слабкість» цього специфічного суб'єкта договору, необхідно мати на увазі, що полягає вона не тільки і не стільки у власне економічній його слабкості стосовно контрагента за договором, скільки в його, як правило, непрофесіоналізмі як учасника ринкових відносин [1, с. 431].

«*Contra proferentem*», як принцип інтерпретації змісту правочинів, в останні часи отримав розгалужене застосування у сфері судової правотворчості. Прикладом, окрім уже наведеної вище практики, може бути постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 березня 2020 р. у справі № 756/1381/17-ц та постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 травня 2021 р. у справі № 310/9140/1911, в яких послідовно відображена позиція врахування фактору внутрішнього волевиявлення сторони договору в процесі інтерпретації його змісту.

Розвитком ідеї цього принципу стає другий спосіб тлумачення, що має різні варіанти назви: «*do ut des, do ut facias, facias ut des, facio ut facias*» (даю, щоб ти дав, даю, щоб ти зробив, роблю, щоб ти дав, роблю, щоб ти зробив), передбачає еквівалентність зустрічного задоволення, сутність суб'єктивного волевиявлення сторони.

Третьою формулою тлумачення є формула *a fortiori* (від більшого до меншого і від меншого до більшого). Деякі дослідники зазначають про те, що за допомогою такої формули розкривається наступний принцип інтерпретації: 1) особа, яка управлена чи зобов'язана до більшого, є управленою чи зобов'язаною до меншого; 2) особі, якій заборонено менше, заборонено і більше; 3) те, що є необхідним для меншого, є необхідним для більшого [2, с. 157].

У постанові від 11 листопада 2020 року у справі № 753/11009/19 КЦС Верховний Суд визначив, що істотне значення для оцінки умов укладеного договору має врахування соціально-економічних умов, за яких відбулося досягнення домовленостей між сторонами. У цій справі предметом дослідження було питання, що потрібно розуміти під так званою «умовною одиницею». Верховний Суд проаналізував усталену практику цивільного обороту й дав таке тлумачення положенням договору, що застосовується правило про еквівалент валюти платежу в іноземній валюті до долара США, сума якого визначається на момент укладення договору, а періодичні платежі мали розраховуватися з урахуванням курсу долара США на момент здійснення кожного з них.

Верховний Суд приділяв увагу також і питанню тлумачення поведінки сторін на стадії укладання договору (постанова КЦС ВС від 23 травня 2022 року у справі № 393/126/20).

Суд, зокрема, оцінював питання, чи досягли сторони згоди за всіма істотними умовами договору кредиту. Як наслідок, було зроблено висновок, що укладення договору є певним процесом, який може бути охарактеризований його початком, перебігом, завершенням, власною динамікою та певними етапами. Поведінка кожної зі сторін майбутнього договору впливає на визначення його змісту та умов, відповідно, вона може бути оцінена судом у разі, якщо відносини сторін будуть розвиватися з будь-якими пороками, що призведе до виникнення між ними юридичного спору.

Таким чином, при укладенні договорів, а найчастіше при виконанні їх і вирішенні спорів, спричинених порушенням договірних зобов'язань, виникає потреба у з'ясуванні змісту договору в цілому або окремих його умов, тобто в тлумаченні договору.

Тлумачення договору здійснюється відповідно до ст. 213 ЦК України, тобто відповідно до правил щодо тлумачення правочину.

Якщо буквальне значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін.

Основними інструментами інтерпретація змісту правочину (правочину) є формули *contra proferentem* (лат. *verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem* – слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав), «*do ut des, do ut facias, facias ut des, facio ut facias*» (даю, щоб ти дав, даю, щоб ти зробив, роблю, щоб ти дав, роблю, щоб ти зробив) та *a fortiori* (від більшого до меншого і від меншого до більшого).

Останнім часом Верховний Суд почав все активніше розробляти та впроваджувати у судову практику принципи тлумачення умов договорів. З огляду на це, можна стверджувати, що на горизонті починає вбачатися та активно кристалізуватися тенденція щодо розробки Верховним Судом правових висновків щодо тлумачення умов договорів, що свідчить про актуальність даного питання. Такі правові висновки зможуть дати орієнтир судам загальної юрисдикції при вирішенні спорів між сторонами щодо розуміння тих чи інших умов договору.

Список літератури

1. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
2. Коструба А. В. Формула тлумачення змісту договору: приватно-правові аспекти правозастосування / А. В. Коструба. // Часопис Київського університету права. – 2021. – №2. – С. 155–158.
3. Юдін З. М. Тлумачення договору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Юдін З. М. – Одеса, 2004. – 20 с.
4. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Монографія. – Юрінком Інтер, 2006. – С. 496.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 (дата звернення – 13.02.2023).
6. Веретельник Л.К. Тлумачення цивільно-правового договору. Вісник ХНУВС. 2011. № 1 (52). С. 279–289.
7. Стрілець О. М. Звичай ділового обороту як особлива форма права. / О. М. Стрілець. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. – 2014. – № 24. – С. 162–169.
8. Шевченко А. Є. Роль і значення правових звичаїв у процесі тлумачення / А. Є. Шевченко, В. К. Антошкіна. // Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. – 2020. – № 1. – С. 124–132.
9. Гайдулін О. О. Інститут інтерпретації (тлумачення) в європейському контрактному праві: теоретико-цивілістичні засади : дис. докт. юр. наук : 12.00.01, 12.00.03 / Гайдулін О. О. – Київ, 2021. – 510 с.
10. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2018 р. у справі № 753/11000/14-ц.;
11. Вовк М. З. Застосування принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні умов цивільно-правових договорів / М. З. Вовк. // Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (13 листопада 2020 року) за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС. – 2020. – С. 26–29.

УДК 351.83

Кузнецова Ю. В.

к. ю. н., доцент кафедри економічної теорії та підприємництва,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,

Терстуях А. Р.

студентка 2 курсу спеціальності

«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

НОВЕЛИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Трудове законодавство визначає правові межі регламентації таких конституційних прав як право на працю, встановленого статтею 43 Конституції України (далі – КУ), право на страйк (ст. 44 КУ) та право на відпочинок (ст. 45 КУ).

Слід зазначити, що, незважаючи на запровадження воєнного стану, трудові правовідносини трансформуються, відповідно і реформується трудове законодавство. Так, за останній рік було прийнято 15(!) Законів України, що змінювали Кодекс Законів про працю України (далі – КЗпП України).

Частково нові правові приписи стосуються особливостей трудових відносин під час воєнного стану, частково – загальних положень трудового законодавства.

Так зокрема, отримали нові дефініції такі поняття як «трудовий договір» та «колективний договір», «сумісництво». На рівні КЗпП України отримали визначення такі правові категорії як «професія (вид занять)», «кваліфікація», «Реєстр кваліфікацій», «професійний стандарт». Запроваджено нові правові форми взаємодії працівника та роботодавця – зокрема інститут призупинення трудового договору [1], трудовий договір з нефіксованим робочим часом [2] тощо. На окрему увагу заслуговує Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» [3], яким внесено зміни до КЗпП України, Закону України «Про колективні договори і угоди», дефінітивно визначено мобінг (цькування) та закладено засади правові заборони його застосування.

Незважаючи на достатньо невеликий проміжок часу з моменту прийняття наведених правових норм, науковці вже досліджують ці актуальні питання. Зокрема це роботи стосовно призупинення трудового договору [4], трудового договору з нефіксованим робочим часом [5], мобінгу [6] тощо.

Водночас, дуже велике практичне значення мають роз'яснення Міністерства економіки України з окремих питань новітнього законодавства, зокрема Коментар Мінекономіки до Закону України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [7], Коментар Мінекономіки до Закону України від 1 липня 2022 р. № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» [8].

Поряд з цим не менш важливим джерелом трудового права наразі є правові позиції Верховного Суду щодо трудових спорів, зокрема постанова Верховного Суду від 08.12.2022 у справі № 686/14032/20 (провадження № 61-7414св22) щодо звільнення за прогул, постанова Верховного Суду від 13.12.2022 у справі № 585/1320/21-ц (провадження № 61-6426св22) щодо припинення строку дії

контракту, постанова Верховного Суду від 14.12.2022 у справі № 521/574/22 (провадження № 61-9422св22) щодо звільнення за власним бажанням [9] тощо.

Враховуючи викладене, слід підкреслити стрімкий розвиток трудового законодавства, який водночас має своє відображення у правовій доктрині, у правозастосовчій практиці та у судовому прецеденті.

Список літератури

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#n58>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом : Закон України від 18.07.2022 № 2421-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 16.11.2022 № 2759-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20#n6>.

4. Свічкарьова Я. В., Зав'ялов Є. В. Щодо призупинення дії трудового договору під час воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2022. № 6. С. 63-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2022_6_9.

5. Свічкарьова Я. В. Спроба № 2 з питань "вдосконалення трудового законодавства щодо понять нестандартних форм зайнятості" (трудоий договір з нефіксованим робочим часом). *Право та інновації*. 2021. № 1. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2021_1_9.

6. Див.: Колеснік Т. В. Сучасні підходи до запобігання мобінгу у трудових відносинах. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 3. С. 65–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2019_3_10; Костюк Н. П., Скубченко Д. О. Перспективи запровадження механізмів правового регулювання мобінгу в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 9-10. С. 19-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_9-10_4; Гончарук В. В. Протидія мобінгу в трудових правовідносинах. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 70-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2020_3_10; Лопушинський І. П., Ковнір О.І. Мобінг (цькування) в управлінні персоналом: механізми правового врегулювання в Україні та світі. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 102-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2021_1_15.

7. Коментар Мінекономіки до Закону України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=7ca63edc-a033-4a4e-a29b-9157cb5a69a2&title=KomentarMinekonomikiDoZakonuUkrainiVid15-Bereznia2022-R-2136-ikhproOrganizatsiiuTrudovikhVidnosinVUmovakhVonnogoStanu>.

8. Коментар Мінекономіки до Закону України від 1 липня 2022 р. № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e3e57b2daaeb-41b2-9dcf-c14deac391cd&title=KomentarMinekonomikiDoNormZakonuUkrainiproVnesenniaZminDoDeiakikhZakonodavchikhAktivUkrainiSchodoOptimizatsiiTrudovikhVidnosinVid1-Lipnia2022-R-2352-ikh>.

9. Дайджест правових позицій Верховного Суду щодо трудових спорів URL: <https://unba.org.ua/news/7846-dajdzhest-pravovih-pozicij-verhovnogo-sudu-shodo-trudovih-sporiv-za-ii-pivrichhya-2022-roku.html>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ЕКОНОМІКА, ОБЛІК, ФІНАНСИ ТА ПРАВО: СТРАТЕГІЧНІ
ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 2)
м. Дрогобич,
21 лютого 2023 р.**

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Технічний редактор: Нестеренко В. О.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 21.02.2023 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 4,4
Гарнітура Times New Roman.
Наклад 500 примірників. Зам. № 20597

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.
Свідоцтво про державну реєстрацію серія В01 № 710364
від 07.01.2007 р., м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

